

Societate

Redacția, Administrația,
și Tipografia:
Brașov, piața mare Nr. 30.
Scrisorile nefrancate nu se
primesc. — Manuscrisurile nu se
retrimit.

INERATE se primesc la Admi-
nistrația în Brașov și la ur-
mătoarele Birouri de anunțuri:
în Viena: M. Dukas, Heinrich
Schalek, Rudolf Mosse, A. Appelka
Nachfolger; Anton Oppelk, J.
Lumberg, în Budapesta: A. V.
Goldberger, Eckstein Bernat; în
București: Agence Paris, Suo-
cursale de Roum-nie; în Ham-
burg: Karoly & Lebmann.

Prețurile inserțiilor: o seriă
garnod pe o colonă 6 cr. și
50 cr. timbru pentru o publi-
citate. Publicarea mai dese după
tarifă și învoială.
Reclame pe pagina a 3-a o
seriă 10 cr. sau 50 bani.

GAZETA TRANSILVANIEI

(NUMERŪ DE DUMINECĂ 19)

„Gazeta” ieșe în săptămână.
Abonamente pentru Anstro-Ungaria:
Pe un an 12 fl., pe șase luni
6 fl., pe trei luni 3 fl.
N-rii de Duminică 2 fl. pe an.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 40 franci, pe șase
luni 20 fr., pe trei luni 10 fr.
N-rii de Duminică 8 franci.
Se primumă la toate oficiile
postale din țara și din străi-
și la dd. colectorii.
Abonamentul pentru Brașov
la administrația, piața mare,
Târgul Inului Nr. 30 etagiul
I.: pe un an 10 fl., pe șase
luni 5 fl., pe trei luni 2 fl. 50 cr.
Cu dusul în casă: Pe un an
12 fl., pe șase luni 6 fl., pe trei luni
3 fl. Un exemplar 5 cr. v. a.
sau 15 bani. Atât aboname-
tele cât și inserțiile sunt
a se plăti înainte.

Nr. 102. — Anul LVII.

Duminică, 8 (20) Mai

1894.

„Răspân-de-rea” Memorandului.*)

CLUȘIU, 6 (18) Maiu 1894.

Mâne se împlinesc două săp-
tămâni, de când s'a început proce-
sul Memorandului. Elu înainteză în-
cet și greoiu, ceva ce nu pôte pune
în mirare pe nimeni, decă se va
gândi, că de când plevea obștei ma-
ghiare din Turda a năvălit cu bo-
lovanii asupra casei conducătorului
deputației române la Viena și de
când, prin urmare, drept răsplată
pentru această faptă vitejescă a pa-
trioților turbați de stradă, s'a nă-
scut idea procesului acestuia alu Me-
morandului, au trecut doi ani de
dile.

Decă li-a trebuit șovinistilor
dela putere atâta timp spre a pune
în lucrare urmărirea comitetului și
a câtorva așa diși „răspânditori” ai
Memorandului, nu mă miră, că a-
cuma, când a ajuns această „mare
întrebare de stat” înaintea jurați-
lor din Clușiu, se înainteze așa
încet spre desfășurarea ei.

Procurorii unguresci au găsit
în legea lor penală un paragraf,
care a fost anume făcut pentru
ca cu ajutorul lui se pôte fi prigo-
niți toți aceia, cari voră avă „im-
pertinență” de a se plânge contra
vr'unei legi unguresci și de a cere
schimbarea séu delăturarea ei. Dér
nici acest paragraf, ori cât de mult
l'ai puté întinde, ca și p'ună aloă-
țelă, nu le dă încă îndreptățirea le-
gală de a urmări pe cei ce au sub-
scris și au dus Memorandul la
Viena, pentru acele părți ale lui pri-
vitoare la autonomia Transilvaniei, ce
sunt date în judecată.

De unde nu-i, n'ai ce lua, și
și așa-déră procurorul superior, care
face adă përa publică, și-a gândit,
că decă se va lungi vorba în acest
proces, va puté, pôte, se culégă din
vorbele acușătorilor una și alta, cu
care se și mai proptescă përa sa, lip-
sită de ori-ce temeiu.

Și într'adeveră, că onorata pro-
curatură e bună-bucuroasă, când vede,
că se întinde vorba și că acușatii își
dau silința de a se apëra. Elu își
dice: cu cât se voră apëra mai
mult, cu atât mai mult se va
păre, ca și când ei ară simți tre-
buintă de a se desvinovăți.

O vorbă născă alta, o întrebare
aduce alta după sine și étă că mă-
ritul domn președinte și onorații
d-ni judecători, apoi prea cinstitul
fișcaliș și prea smerții jurați ma-
ghiar, cărora le este incredințată
de cătră părintesca stăpânire jude-
cata asupra Românilor nemulțamiți,
au intrat în tainele comitetului ca
se afle, cum s'a urzit și s'a pregă-
tit acel fimos Memorand, care
a făcut drumul lung dela Sibiu
la Viena și de aici érași pe la Pesta
înderăt.

De patru zile nu'mi sună în
urechi decât glasul de cantor al
tălmăciului, care cu cuvinte apăsate
și întrerupte, plecându-și urechia aci

spre înaltul presidiu, aci spre banca
acușătorilor, aci spre cei doi-spre-dece
ucenici ai marelui județ alu ma-
ghiarismului infuriat, se silește din
răspuțeri de a tălmăci, ceea ce de
veacuri nimeni n'a fost în stare a
pëtrunde, de ce Maghiarul nu se pôte
nicidecum înțelege cu Românul.

„Sun-teți între-bat dom-nule,
decă în ședința comite-tului dela
25 și 26 Martie 1892 ați ho-tă-ritu
ori nu tipări-rea și „răspân-derea”
Memorandului?”

Așa curg întrebările dela unul
la altul dintre acușatii — cerëndu
răspunsul, pe care toți îl dau „ono-
ratului president, onoraților jurați
și onoratului procuror”, afară de
unul singur*), care dela începutul
interogatorului încoce își arogă deo-
sebitul privilegiu de a-lu adresa
cătră „Meltoságos elnök úr, nagyon
tisztelt fögyész úr” și cătră „mé-
lyen tisztelt esküdt úrak.”

Dér nu mă-e voia să vorbesc
de aceste întrebări și răspunsuri asu-
pra „tipării și răspândirii” Memo-
randului, cari încă nu s'au sfârșit.
Ceea ce voi să vă spun este nu
mai ciudata impresiune, ce mi face,
când aud întrebându-se mereu des-
pre „răspân-de-rea” Memorandului,
când nimeni, nici tribunalul, nici
jurații, nici acușatii, nici tălmăcii,
nici noi ascultătorii și cu atât mai
puțin d-lu procuror, ca acușator
public, nu este luminat despre aceea,
că adecă pentru care greșelă contra
legei sevrișită este urmărită faptul
acesta grozav alu „răspân-de-rei.”

De două săptămâni n'auzim
decât îngânându-se vocea sonoră a
președintelui tribunalului, cu glasul
răgușit alu procurorului și cu ac-
centele întrerupte, aci cântătoare, aci
eșite ca din grópă ale tălmăcilor
netălmăcibili, și vorbindu-ne de „tör-
vény kötelező erejét megtámadása”
(atacarea puterii obligatôre a legii),
precum și de „tipărirea și răspân-
de-rea Memorandului” — dér desfi-
dem pe ori și cine se ne spună ade-
verat și în conștiință, decă a înțe-
les până acuma cătuși de puțin,
că de ce, Dómne iértá-mé, Memo-
randul a ajuns să atace prin „ră-
spân-dere” acea putere obligatôre a
legii de uniune?

Nu mai jurații, cari stau față 'n
față cu esecutorii hotărârii confe-
renței noastre naționale, pară a fi
găcit de ce e vorba, căci când se
sfârșesc întrebările și nimeni nu mai
scie ce se întrebe, ci totuși mai au
o întrebare cu care surprind pe acu-
șatii și pe public:

„Fost'a d-lu acușat cu deputația
la Viena?”

Ni-am totu bătut capul să
găcim, ce are această întrebare de-a
face cu „răspân-derea” Memorandului
și cu atacarea puterii obligatôre a
legii, dér n'am putut să ne lu-
minăm.

Despre acesta ne va lămuri pôte
verdictul juraților, pe care, de
vom trăi, îl vom cunosce peste
alte două săptămâni.

*) E vorba aici de d-lu Coroianu.

Stăpânii dile își lase timp și
a azu — căci cheltuelele totu hoții
de păgubași voră trebui să le pörte.

Nu mai să nu o pătescă ca sgâr-
citul, care prin pofta lui de nedreptă
înavuțire, perde îndecit și însuțit,
mai mult decât și-a închipuit a
câștiga.

Procesul Memorandului.

(Raportul special alu „Gaz. Trans.”)

CLUȘIU, 12 Maiu n. 1894.

Ședința VI dela 11 Maiu n.

Urméză declarațiunile în gene-
ralu ale acușătorilor față cu actul
de acușatiune.

I. Coroianu: Onorat tribunal
regesc! După cum puteți observa,
abia în acest moment mi-au veni-
tu la cunoscință câteva din actele
necesare apërării, pentru studiarea
cărora nu mi-s'a dat încă răgaz.
Sunt avocat de aprôpe 20 ani și
în această calitate am avut fericirea
să particip la mai multe pertractări
criminale și procese de presă, dér
mărturisesc, că nu mi-s'a întem-
plat să vedu.

Președintele: Întrerupe pentru
a cere traducerea, și-i face vorbito-
rului observarea, să nu se depărteze
de obiect.

I. Coroianu: D-le președinte!
Vă rog să stabiliți dreptul de es-
tindere a espunerilor mele și Vă
rog să-mi spuneți, decă imi este
iertat a mă apëra în totă forma,
căci la casu contrar renunț la
apërare și n'am decât să aștept
sentința.

Președintele: Declară, că dăte-
renu suficient pentru apërare.

I. Coroianu: D-le președinte!
Sciu, cătu ar fi de zadarnic să mai
revin asupra faptului, că suntem
lipsiți de apërători, dér tocmai pen-
tru-că ne aflăm în această situațiune,
ași dori să atragă atențiunea onor.
tribunalu asupra împrejurării, că
este mare deosebire între sistemul
de apërare alu unui avocat și acela
al unui acușat. Avocatul, în
virtutea dreptului séu de apërare,
pôte da cuvintelor și ideilor sale
o estensiune cât de mare. Elu are
acestu drept deplin și necondițio-
nat. Nu așa însă acușatul. În mo-
mente grele acușatului îi este cu
mult mai greu a se apëra elu pe
sine, decât prin apërători. Medicul
nu și scrie lui însuși receta. Noi,
acușatii, cari stăm aci pe băncile
acestea, suntem reprezentanții po-
porului român. Ei bine! Și tocmai
noi să fim lipsiți de dreptul de
apërare? D-vostre știți cu toții din
celea petrecute până adă în această
sală, că asupra noastră și a apërăto-
rilor noștri s'a făcut o mare pre-
siune, și presiunea acesta a dat re-
sultatele de adă, când noi acușatii
ne vedem fără apërători. Trebuie
să recunoscăm dér cu toții, că ori-
ce pasu am face noi, acușatii, nu
ar fi suficient în interesul cauzei
noștre.

Trecu mai departe: Din actul
de acușatiune alu D-lui procuror

vedu, că este incriminat comitetul
de 25 alu partidului nostru națio-
nal. Prin urmare stăm aci ca re-
prezentanții poporului român față
în față cu nisce jurați preocupați
politicesce. Cestiunea politicei unei
națiuni, d-lor, nu se pôte judeca de
nisce jurați. Veți recunosce dér, că
situațiunea, în care ne aflăm noi,
e peste măsură falsă, căci membrii
acestui juriu nu pot să aducă asu-
pra noastră un verdict nepreocu-
pat. Și mai alesu acestu tribunal
și această curte cu jurați nu sunt
competenți de a judeca asupra ace-
stui proces. Instituția juriului la noi
nu se pôte compara cu instituția ju-
riilor din alte țeri civilizate, unde
juriile sunt astfel acomodate, în-
cât nu pot veni în contradicere
cu starea faptică a lucrurilor. Stré-
nătatea, d-lor, va califica de bar-
baria împrejurarea, că aci judecă
asupra noastră contrarii noștri poli-
tici. Ar fi dec în interesul statu-
lui și alu justiției maghiare, ca on.
d-nu procuror să se retragă acusa.

D-lu Coroianu dice mai departe,
că acușătorii li-se atribuie delictul,
că într'o ședință din 25—26 Martie
1892 au hotărît compunerea, tipă-
rirea și răspândirea unui Memorand.

În luna lui Maiu 1893 s'a fă-
cut în Sibiu o investigațiă cu d-lu
Brote. Acușatul însă (Coroianu) a
fost ascultat în cestiune numai
după un an și trei luni. Vorbesce
apoi de prescripțiunea delictului și
dice, că tipărirea nu s'a răspândit,
cum dice d-lu procuror în actul
de acușatiune. Memorandul s'a pu-
blicat mai întâiu în organele par-
ticidei „Tribuna” și „Gazeta Transil-
vaniei” și publicarea acesta s'a fă-
cut înainte de a se începe inves-
tigațiile. Decă e vorba de incrimi-
narea pentru răspândire, atunci tre-
buiau incriminate aceste foi. Coro-
ianu dovedesce lămurit, că față de
acușati obvine casul prescripțiunei
și negă hotărît, că Memorandul
ar cuprinde pasagiul contra sta-
tului.

Procurorul: Ridicându-se spune
că d-nii jurați nu judecă ca Ma-
ghiar, ci ca judecători chiamați a
judeca asupra ordinii dreptului pu-
blic alu statului vătămăt. Se în-
cercă apoi a arăta, că excepțiunile
acușatului față cu prescripțiunea
sunt nebasate. Dice mai departe,
că acușatii nu stau aci ca repre-
sentanții poporului român. Legea
ungurescă nu cunosce reprezentanți
ai naționalității și inși și acușatii se
numesc pe sine mandatarii ale-
gătorilor români, ér nu ai popo-
rului.

Președintele: Suspinde ședința
pe 20 minute. După redeschidere,
provocă pe acușati să se facă obser-
vările mai departe.

Dr. I. Rațiu: La început spune,
cum s'a făcut Memorandul și cum
a isvorit elu. Vorbindu despre par-
tida națională română, dice, că a-
cesta s'a reorganizat prin anul
1881 pe basa unui program poli-
tic. Punctul I alu acestui pro-
gram este autonomia Transilvaniei.

*) „Răspân-de-re” dice tălmăciul din
Clușiu, în loc de răspândire.

Intr'o conferență de mai târziu s'a hotărît să se publice un Memoranđu informativ, în care se se esplice poziția poporului român față de programul său politic. Memoranđul s'a și făcut la 1882 și s'a publicat în mai multe limbi, răspândindu-se în Europa.

Conferența din 1887 a hotărît însă un Memoranđu, care se se așternă înaltului tron și prin care se se cêră intervenția coronei pentru îmbunătățirea sortii poporului român pe cale constituțională. Ideea acestui Memoranđu a fost susținută în conferența din 1890, ăr conferența din 1892 a decis, ca Memoranđul să se așternă înaltului tron fără amânare. Urměză dăr, că decă conferența din 1892 a hotărît așternerea, publicarea și răspândirea Memoranđului, atunci înșiși membrii acestei conferențe sunt și rămân răspunđitori pentru acest Memoranđu, ăr nu membrii comitetului, cari au fost numai executorii deciziunilor numitei conferențe. Dreptu dovadă, că Memoranđul este emanațiunea genuină a tuturor membrilor, cari fac parte din partidul național român, mă provocă la procesul verbal al conferenței din 1893, care declară, că Memoranđul este al său și că aprobă procedura comitetului central. Prin urmare, decă acest Memoranđ conține delictu, atunci nu comitetul, ci conferența, poporul român e responsabil. De aici urměză, că prescripțiunea are loc față cu toți membrii comitetului.

Ce se ține de persoana mea, mie mi-s'a încredințat un exemplar din Memoranđu în Viena, pe care se-lu așternu înaltului tron. Am făcut totu posibilul între marginele legale, ca așternerea se se pôtă întâmpla în faptă, dăr nu mi-a succedut, ăr Memoranđul l'am depus în Cancelaria aulică din Viena.

Reintorcându-mă acasă, m'am bolnăvit și n'am mai putut lua parte la ședințele comitetului central. Nuam luat parte nici la ședința din 25—26 Martie 1892, în care, cum dăce d-lu procuror, s'a hotărît textul Memoranđului, tipărirea și răspândirea lui.

Din această scurtă espunere v'ați putut convinge, onoratu tribunal și onoratu curte cu jurați, că față de mine se pôte aplica prescripțiunea, mai ales că așternerea Memoranđului nu pôte fi obiectu de delictu. Rogu deci pe on. tribunal și pe on. procuratură, ca față de mine se-și retragă acusa.

Procurorul: Dăce, că delictul nu se cuprinde în faptul votării și așternerei Memoranđului, ci în faptul, că comitetul central a hotărît în ședința sa din 25 și 26 Martie 1892 textul, tipărirea și răspândirea Memoranđului; cu privire la prescripțiune, s'a pronunțat odată.

Dr. I. Rațiu: La ședințele comitetului din 25 și 26 Martie 1892 eu nu am luat parte, deci față de mine nu se pôte aplica delictul chiar nici atunci, când acesta ar exista.

G. Popu de Băsești: Declară înainte de tôte, că se alătură la espunerile lui Coroian și Dr. Rațiu în parte, primește însă răspunderea pentru Memoranđ și rogă pe tribunal să ia în considerare față cu elu prescripțiunea. Legea dăce, că pentru Ardealu unu delictu se prescrie în timpu de unu anu dela comiterea lui, ăr pentru Ungaria în timpu de 6 luni. Fiindu însă că elu nu este Ardeleanu, motivele prescripțiunii subverséză cu atâtu mai vartosu, chiar și decă delictul ar exista de faptu.

Dr. Vas. Lucaciu rostese următorul discursu:

Onoratu Tribunal regesc și On. curte cu jurați! Mai înainte de tôte ținu să arêtu înaintea onoratului tribunalu situațiunea în care mă găsescu eu acum, când apărătorii ne-au părăsit. Pentru mine această situațiune este surprinzătoare întru câtu se atinge de faptul, că d-lu președinte alu tribunalului a deschis o desbatere asupra cestiunii privitoare la meritul acusei și la prescripțiune. Eu, care deși știu carte, nu cunosc însă procedura juridică, nu cunosc așa numitele apucături ale administrațiunii justiției, — vorbesc de apucături, nu în sensu rău, ci de dispozițiunile și formele legale, pe cari le arată procedura justiției, — n'am întrebat până unde mi-se estinde dreptul meu de apărare. Nu-mi damu sêmă de estensiunea apărării dreptu, până la cuvântarea D-lui Dr. Rațiu. Acum sunt în stare a-mi cunoște pozițiunea și voescu să remarcu cu tôte gravitatea pozițiunea dificilă a unui acusat, care n'are la spatele sale unu apărator spre a-lu călăuzi în cestiunile de procedură juridică.

Decă este vorba, că actul numitu „Memoranđum“, subșternutu la Maiestatea Sa, formeză obiectul acușățiunii, atunci eu față de espunerile d-lui procuror suprem alu statului, întreb: când a vëdutu, în modu juridicu, bine înțelesu, acestu act lumina sôrelui pentru întreaga publicitate, ca acușății lui se pôtă fi trași înaintea judecătii acestui onoratu tribunalu? Și mai întreb pe d-lu procuror despre împrejurarea cronologico-juridică, care se referă la acestu act, și-lu rog să-mi răspundă la următoarele întrebări: Are d-lu procuror cunoscința numai într'unu modu generalu despre faptul, că s'a publicat în lumea largă unu Memoranđu, seu are cunoscința, că aci în Ungaria și Transilvania există unu partid național român, cu organele sale autorizate, seu — ca se le numesc într'unu terminu parlamentar — cu organele sale oficiali? Are cunoscința, că acestu partid în conferințele sale a hotărît unu Memoranđu, care formeză obiectul incriminărilor de astăzi? Și în acestu casu, când a vëdutu lumina acestu act în sinulu organelor sale, acestu act, care nu este numai fêtulu nostru, alu celor 25 membri acușăți, ci este fêtulu partidului național român, este fêtulu întregi națiunii române, care a hotărît în decisiunile sale publicarea lui în „Gazeta Transilvaniei“ și în „Tribuna“, organele partidului?

Cu privire la cestiunea de prescripțiune suntem dator să privim procedura justiției în modu obiectiv. Luându exemplul țerilor culte, am adoptat și în partidul nostru național, ca tôte decisiunile acestui partid să fi publicate în fôia lui oficială. Terminulu pe care, prin urmare, trebuie considerat din punctul de vedere cronologico-juridicu, este acela, în care gazeta oficială a unui partid publică una din decisiunile sale. D-lu procuror însă găsește, că acestu primu momentu a existat atunci, când Memoranđul s'a tipărit în Tribuna, a existat mai târziu, când elu s'a publicat în alte foi, a existat mai departe, când s'a tipărit în mai multe limbi, există și acum în anul 1894, fiindcă etă o carte istorică, în care același Memoranđ se publică (arată o carte: Programele Românilor), va exista preste unu anu, când unu om, care se va ocupa de viața națiunii noastre, îl va publica din nou. Și că și acum, și peste unu anu, și peste 10 ani, ori de câte-ori acestu Memoranđ se va publica, momentulu primu există neîntrerupt în acestu întregu intervalu de timp, și așa fiindu, ărși voru veni puterile de stat ale Ungariei să acuză pe diferitele comite, cari s'au strecurat și se voru strecura, pentru delictule de pressă.

Ei bine, D-lor! A raționa în acestu chip însemneză a aduce ad absurdum administrația justiției.

Să nu denaturăm însă, d-lor, cele mai sante adevăruri, să nu încercăm prin mijloce dibace a schimba sensulu și scopulu ideilor, și se nu ne jucăm cu cu-

vintele într'unu modu așa de ușuraticu, atunci, când avem de discutat cestiuni atâtu de mari, de cari se ocupă întreaga lume civilizată.

Memoranđul s'a tipărit în fôia oficială a partidului național și acestu momentu de tipărire este singurul și adevăratul terminu, prin care trebuie să fi recunoscutu, celelalte sunt lucruri, cari per nefas se aduc aci, pentru asuprirea, pentru sdrobirea noastră.

Din punctul de vedere alu prescripțiunii, ceru, ca onor. tribunal să binevoescă a lua în considerare, ca terminu primu, terminulu în care acestu act a apărut în fôia oficială a partidului național român.

D-le președinte! Memoranđul este opera întregului partid național român și avem documente pentru a aproba această afirmațiune. Documentulu nostru este procesul verbal al conferenței generale din 1893, în care *expressis verbis* se spune, că tôte procedura conferenței generale din anul trecut, tôte procedura comitetului național, privitoare la compunerea, redactarea și răspândirea Memoranđului, nu numai o aprobă, ci se indentifică cu ea. Va să dăce, nu avem a face cu unu act exclusiv alu comitetului național, ci avem a face cu unu act alu întregi conferențe, alu întregului partid național român, și atunci trebuie să mergem unu pasu mai departe.

În cestiunea prescripțiunii, fiindu vorba de unu casu specialu, așa ruga pe Onor. tribunal, ca elu să fi tratat în parte cu fiă-care din membrii comitetului național. Întru câtu mă privesce, eu n'am avut ocaziunea să-mi facu excepțiunile mele și prin urmare socotesc, că hotărârile înaltei curți nu se referu la mine.

Trecu acum, On. tribunal regesc, la o considerațiune, care pentru noi este de o capitală importanță, și această considerațiune constă în a precisa, care este calitatea noastră în acestu casu, când stăm pe banca acușăților, față de actul de acușățiune și față de espunerile, pe cari a binevoitu a-le face onoratu d-nu procuror? Și înainte de tôte mă întreb: nu este ôre acesta momentulu, în care o desvêșită mirare trebuie să mă cuprindă, când vëd pe d-lu procuror suprem, reprezentant alu puterii de stat, susținendu teoriile, pe cari le-a espus adineaora?

Să nu fiu ôre preocupat nu numai de ce vëd astăzi, dăr de ceea ce va fi într'unu viitoru apropiat, când aud susținendu-se într'asa felu opiniunile științifice privitoare la constituționalism și la constituirea partidelor de cătră d-lu reprezentant suprem alu puterii de stat ungaru? Și se nu mă îngrozesc ôre, că aceste teorii ar pută fi luate de exemplu, că s'ar pută răspândi și că voru fi menite să facă școla viitorului?

Să analizăm puțin cestiunea, on. tribunal reg: Este unu lucru dintre cele mai elementare chipulu, cum sunt constituite partidele politice într'o țeră și acestu lucru este cunoscutu de tôte lumea. Noi, Românii, ne-am constituit ca partid național român, pe baza unui program politic, proclamat în anul 1881 și acestu program este stégulu, pre lângă care s'a grămăditu, potu dăce, tôte suflarea românescă. Unu singuru partid avem în sinulu căruia, har Domnului, nu există nici o deosebire de curente politice seu deosebiri de opiniuni politice. Acestu partid reprezintă întreaga poporațiune română după ideea constituțională, și atunci, ce reprezintă ôre membrii comitetului executiv ai acestui partid național? Cătu de ușor ne stă înainte asemnarea, ce o putem stabili cu ajutorul celorlalte partide din țeră. Ôre membrii comitetului executiv ai partidului liberalu, ce reprezintă ei? Negreșitu, reprezintă partidul liberalu. Ôre membrii comitetului executiv alu partidului „independentu“ ce reprezintă ei? Negreșitu, partidulu „independentu“. Ôre membrii oricărui altu partid ce reprezintă ei? Fără îndoelă reprezintă partidulu respectivu.

Decă este așa, ce reprezintă ôre mem-

brii partidului național român? Răspunsul este firescu, — elu este trasu din aceea consecință logică și legală, despre care am vorbitu cu privire la celelalte partide. Și numai print'unu abusu de cuvinte, prin siluirea flagrantă a unei concepțiuni juste din punctul de vedere constituțional, din punctul de vedere alu evoluției politice ni-se va pută dăce, nu cu cinismu pentru că eu nu vëd cinismu, în procederea d-lui procuror, dăr, așa pută dăce, cu o intenționată ușurință: că membrii comitetului executiv alu partidului național român nu reprezintă acestu partid.

Pe baza acestei argumentațiunii voescu să ajungu, Onor. trib. reg., la scopulu, pentru care am luat cuvântulu, scopu, care constă în a îndupleca pe d-lu procuror alu statulu, să-și retragă acusa.

Nu știu decă imi va succede, am însă consciința, că așa ar trebui să se facă, și această consciință mi-o dicteză mintea sănătôsă, mi-o spune inima mea, care bate pentru binele și fericirea acestei țeri.

Memoranđul este opera nu numai a comitetului executiv alu partidului național, dăr este, după cum am dăsu, opera întregi națiunii române și acei, cari ne-am grupat sub steagul programului național, am aflatu espresiunea partidului nostru în acestu Memoranđ; în fața noastră stau aceia, cari nu primescu nici programulu, nici Memoranđulu nostru.

E fôrte naturalu, că aceia, cari nu primescu ideile scrise în Memoranđulu nostru, să formeze unu partid politicu cu totul contraru celui, în jurulu căruia ne-am grupat noi, și inspirat de ideile sale proprii, a căroru critică nu e locul să o facu acum — e totu atâtu de naturalu, că pornindu din idei preconcepute, să fiă până la sfârșitu în contra acelor, cari reprezintă partidulu național român.

Se dăce, că în „Memoranđu“ sunt espresiuni vătămătoare și contrare legilor și constituțiunii statului.

E locul să întreb aci, ce înțelesu mai are în lume și în această țeră lupta constituțională?! Dăr când partidulu independentu luptă din tôte puterile în contra dualismului, în contra instituțiunii delegațiunii, ôre ce face elu? Delegațiunea nu este și ea ôre una din legile fundamentale ale acestei țeri? Ei bine, când partidulu independentu atacă această instituțiune pe tôte căile, prin dăre, prin discusiuni publice și private, însemnă ôre, că elu calcă constituțiunea?! Dăr bine, d-lor, spuneți-mi atunci, în ce constă lupta constituțională?!

Nu a trecut multu, onor. tribunal, de când cu ocaziunea unei debateri în camera magnaților din B. Pesta s'a respinsu o lege, pe care membrii parlamentului au considerat'o de vătămătoare. Ei bine, ce s'a întâmplat? Membrii municipiului Dobrințiu au făcutu o cerere, pe care au dat'o în formă de circulară la tôte municipiile în scopulu ștergerii seu reformării acestei instituții, și acesta pe motivulu, că instituțiunea suferă de multe bôle, că este putredă, șubredă și că ea n'ar pută fi decătu o stavilă în calea progresului și a dezvoltării statului ungaru.

Acastă cerere, această circulară a fost publicată în forma cea mai liberă și largă.

Și atunci n'am ôre dreptulu să mă întreb: ôre numai Românilor se nu le fiă iertat a veni cu o cerere înaintea publicității Europei? Ôre numai Românii se n'aibă dreptulu a pune două linii una lângă alta și să dăce: Situațiunea noastră nu mai este de suferitu, ceremu îndreptarea?! Cunoșcemu rëulu, căruia ne supunem, pentru că acestu rău stă în legi, și noi suntem deprinși a respecta legile, dăr noi ceremu îndreptarea acestor legi, pentru-că le găsim nejuste!

Ei bine, decă ast-fel de espresiuni constituiescu delictu de pressă, decă o astfel de procedură justă și neascunsă, decă asemenea sentimente declarate în modu fățișu la lumina sôrelui și cu cele mai curate intențiuni, constituiescu o călcare a legilor, atunci mă întreb, ce înțelesu mai are constituțiunea în Ungaria și Transilvania?

Pe baza acestor espuneră, rog' pe d-lu procuror' a-și retrage acușatiunea.

Cu privire la prescripțiune, rog' pe onorabilul tribunal, să binevoască a aduce deciziune în merită.

Ședința VII, dela 12 Maiu n.

Ședința se deschide la orele 8 și 20 min.

Se continuă obiecțiunile în generală ale acușatorilor la actul de acușatiune.

D. Comșa: Ilustre d-le președinte! Noi suntem aci nu mai puțin de 20 de cetățeni, cari cer' și speră, că le va fi îngăduită a-și face apărarea în cea mai deplină libertate. Să-mi permiteți, să fac' o mică rezervă la prescripțiune. Eu, după cum ați constatat, nu cunosc' limba maghiară de loc, fapt' ce nu avea atâta importanță, când la spațele mele aveam un apărător. Astfel însă mă aflu într'o situațiune cu deservire excepțională. Eu ca unul, care nu cunosc' limba maghiară și nu sunt nici jurist, nu știu, decât am înțeles bine acuș.

Dacă nu mă înșel, d-lu procuror' mă trage la răspundere pe motivul, că noi am fi hotărît' tipărirea și răspândirea Memorandului. Ași ruga însă pe on. d-nu procuror' să binevoască a preciza, pe ce se bazează d-sa când ne incriminează. Ia d-sa drept' basă ziua, când noi am hotărît' în conferență tipărirea și răspândirea Memorandului? Dacă așa este, atunci am onorea a declara, că ne bucurăm de favorurile prescripțiunii, și eti pentru-ce: Dilele, când s'a hotărît' tipărirea Memorandului, sunt 25 și 26 Martie 1892, ér on. procuratură a dat' ordin, ca eu și colegii mei să fim urmăriti și ascultați la 13 Maiu 1893. Găsim deci, că este un an și 46 zile.

De cumva d-lu procuror' cere pedepsirea mea pe cuvânt, că așa fi răspândit' esemplare, ilu rog' să-mi dovedească acosta, căci eu neg' să fi răspândit' măcar un singur esemplar.

Procurorul: Față cu prescripțiunea a hotărît' deja Curia. În ședințele dela 25 și 26 Martie 1892 s'a hotărît' textul, publicarea și răspândirea Memorandului, la care ședință acusatul încă a luat parte. Obiecțiunea de prescripțiune nu are loc, căci timpul prescripțiunii în înțelesul paragrafului 34 alu legii despre punerea în aplicare a codului penal, nu e de un an, ci de 3 ani. **Acușatiunea se bazează pe faptul, că acusatul a luat parte la ședințele Comitetului din 25—26 Martie 1892, în cari s'a stabilit și s'a hotărît' publicarea și răspândirea Memorandului.**

Dr. D. P. Barcianu: On. tribunal! Pentru prima dată stau pe banca acușatorilor. Veți înțelege în ce stare sufletească mă aflu, mai ales vădându-mă lipsit de apărător. Declar, că mă alătur la espunerile d-lor Dr. I. Rațiu și Coroianu. Ași dori însă, ca să-mi permiteți și mie a-mi face observările cu privire la prescripțiune. Dacă faptul, că în ședințele dela 25—26 Martie 1892, în cari am dispus' executarea concluderilor Conferenței din 20—21 Ianuarie 1892, este motivul pentru care sunt dat' în judecată, atunci a intrat timpul de prescripțiune. Dacă însă pentru răspândire sunt acusat, atunci cer' să mi-se arate, când am răspândit, în ce mod și cui?

Procurorul: Repetă pe scurt, dér cam nehotărît, totu cele dișe la vorbirea d-lui Comșa.

S. Albini: On. tribunal! Poziția mea aici, fără apărător, este cu atât mai dificilă, cu cât mă

aflu în fața unei somități juridice, că d-lu procuror' suprem, care vine cu un arsenal de legi positive, citează o mulțime de §§-i, și eu sunt silit să mă apăr singur. Constat însă, că pozițiunea mea s'a mai ușurat într'atâta, că d-lu procuror' mă acușă de cele servite în zilele de 25—26 Martie 1892. Stând astfel lucrurile, indic și eu cestiunea prescripțiunii și rog' pe on. tribunal să binevoască a hotărî asupra acestei cestiuni. Neg', că înalta Curia s'ar fi pronunțat definitiv în această afacere. Din contră, după cât pricep eu, Curia a diș, că afacerea acosta o lasă la hotărîrea tribunalului, și totu Curia s'a convins, că termenul de prescripțiune nu ar fi trecut' dîcîndu, că un an de zile este termenul de prescripțiune, ér la noi trecu încă și câteva zile peste un an. În ce privește delictele de pressă, eu știu, că este în vigore ordonanța de pressă dela 1871, ér nu legea dela 1880.

După ce mai vorbesc totu la cestiunea prescripțiunii d-nii *N. Cristea* și *F. Barbu*, președintele suspinde ședința pe 20 min.

Redeschidându-se ședința la orele 11 și 40 min., președintele dă cuvânt acusatului:

Dr. T. Mihali, care dișe:

On. Tribunal reg. și Curte cu jurați! Voiesc să declar și eu, că mă simt într'o situațiune penibilă în lipsa de apărător. Acușatiunea d-lui procuror' constă în faptul, că membrii comitetului partidului național sunt singuri răspunzători pentru acea operă, care aparține tuturor Românilor, numită Memorand.

On. tribunal! Causa noastră personală este identică cu cauza comună, pentru-că dacă trebuie să privim spre trecut, fără îndoială suntem nevoiti a recunoște, că unii din noi au ajuns pe acosta bancă, în urma puternicului curent, care se dezvoltă în națiunea noastră.

Intru cât mă privește, declar, că pe la an. 1881, când s'a stabilit solidaritatea partidului național român, eram încă student, și deci nu se pot face reflexiuni asupra participării mele la lucrările acestui comitet, decât începîndu cu anul 1884, când am luat parte activă la lucrările partidului, din care fac parte. Am fost și eu delegat de alegători români a lua parte la conferințele din Sibiu și înainte de a pleca eram totdeauna instruit asupra cestiunilor, pe cari trebuia să le susțin în desbaterile conferinței. Spun și insist asupra faptului, că în calitate de delegat nu reprezentam decât voința alegătorilor mei, fiindcă țin să accentuez asupra faptului, că Memorandul este opera nu numai a delegaților, dér a întregului popor român. Alegătorii, cari ni-au trimis în Sibiu, la conferința din 1892, ni-au dat mandatul lor în sensul să conlucrăm din tôte puterile pentru votarea Memorandului și cu privire la așternerea lui să cerem, ca ea să aibă loc fără amânare.

În înțelesul mandatului primit dela alegătorii mei am votat și eu tôte punctele privitoare la publicarea și așternerea cătră tron a Memorandului. Regret, că s'a omis o împrejurare, care este, după mine, foarte însemnată: aceea, că înainte de a merge la conferință, primisem deja acasă „Memorandul”, ilu sudiasem și prin urmare, când am mers la conferință, cunosceam mai dinainte și noi și alegătorii conținutul său.

Încă un punct, asupra căruia insistă este, că hotărîrea de a se tipări și răspândi „Memorandul” a avut loc în ședința din 20, 21 Ianuarie 1892, și nu în luna Martie, după cum susține d-lu procuror. Dacă d-lu procuror' susține, că acest „Memorand” constituie un delict, îi atrag atențiunea asupra împrejurării, că totă procedura, ce s'a urmat până acum, se bazează numai și numai pe recunoșterea noastră proprie, fiindcă noi nu ne denegăm faptul, avîndu curajul civic să susți-

nem înaintea Tribunalului fapta noastră și să ne lăpădam de ea ca nisce lași. Cu privire la acest punct amintesc un principiu general juridic, că o recunoșcere făcută, fiă într'un proces civil, fiă într'un proces criminal, nu pte fi luată, decât numai așa, cum a fost declarat recunoșterea. Eu recunosc, că fac parte din membrii, cari au hotărît redactarea și așternerea cătră tron a „Memorandului”, nu pot recunoște însă afirmațiunea D-vostre, că noi în acest act n'am reprezentat voința tuturor Românilor.

D-lu procuror' își întemează acușatiunea sa pe motivul, că am fi criticat legile statului. L'as ruga să-mi răspundă, cum s'ar puté exprima într'o țéră constituțională cea mai bine voită critică asupra unei legi, decât dîcîndu cel puțin, că acea lege este nejustă. Eu nu cunosc un termen mai bine voit și deci din capul locului declar, că este neintemeiată incriminarea relativă la espresiunile din „Memorand”. Asupra aserțiunii, că față de Majestatea Sa n'am procedat în mod legal, mărturisesc, că sunt cu deservire surprins de chipul, cum d-lu procuror' vede lucrurile. Nu cunosc un mod mai legal și constituțional de a mă adresa Soveranului țerei, care este și el un factor al puterii statului, decât acela, pe care l'am urmat.

D-lu procuror' dișe, că sunt în „Memorand” espresiuni, ce constituiesc delict prin faptul, că ele tind la autonomia Transilvaniei. Ași ruga pe d-lu procuror' să nu uite, că cererea de autonomie a Transilvaniei este anunțată din anul 1881, și că ea formeză primul punct din programul partidului național Român. Și este foarte natural, ca atunci, când m'am înrolat în acest partid, să recunosc programul lui. De altfel însuși guvernul a recunoscut programul partidului nostru, ca constituit în mod legal. Nu participam încă la lucrările partidului din 1882, când s'a publicat un „Memorand”. Pentru-că însă obiectul incriminat astăzi este publicarea și tipărirea „Memorandului”, mă refer la procedura urmată în 1882, și întreb pe on. d-nu procuror', pentru ce „Memorandul” de acum 12 ani, care conținea espresiuni cu mult mai vehemente, cu mult mai aspre, ar fi mai justificat, decât „Memorandul” din 1892, unde espresiunile sunt cu mult mai domole? Pentru ce același fapt n'a fost posibil de pedepsă acum 12 ani, și pentru ce decât l'am făcut astăzi, suntem aduși pe banca acușătorilor?

Trecu asupra acestor observațiuni, rugîndu pe d-lu procuror' să le reflecteze, și ajung la cestiunea prescripțiunii. D-lu procuror', cu privire la acest punct, a binevoit a interpreta legea din vorbă în vorbă; socotesc însă, cum că d-lu procuror' știe, că nu numai acest fel de interpretare există în lumea juridică, ci sunt și alte interpretări, pentru că decât ar fi să ne ținem strict de dispozițiile legii, cari de multe ori sunt neprecise, atunci justiția ar fi silită să inscrie dispozițiuni absurde. Paragrafi de lege, pe cari se întemează d-lu procuror', sună în mod următor: Este stabilit după lege, că în casuri de crimă, prescripțiunea are loc după un an, și așa fiind, nu cred că se pte concepe în mintea unui cunoscător om de legi, că într'un delict cu mult mai mic, decât o crimă, prescripțiunea n'ar avé loc, decât după trei ani.

Nu cred, ca o asemenea teoriă să pte avé temei înaintea tribunalului, care mai pe sus de tôte are datoriată să mențină neatinsă demnitatea justiției acestei țeri, care ar păre foarte curios unui strein, căruia i s'ar dișe. În Ungaria prescripțiunea pentru delictele de crimă are loc după un an, ér pentru delict cu mult mai mic, are loc după trei ani.

În această privință să-mi dea voi on. tribunal să amintesc cazul cu „Nichita”, în care înalta curie a stabilit, că timpul de prescripțiune în Transilvania este de un an, și în Ungaria numai de 6 luni. Și ca

să dovedesc aserțiunea mea, im'iau libertate, să cetesc pasagiul, în care se cuprinde acosta părere a înaltei Curii. Cetesce din deciziunea curiei pasagiul referitor la prescripția, apoi continuă.

Rămâne stabilit, că în legea dela 1871 nu s'a putut prevedé, că în anii 1878 și 1880 se va prezenta același cast și că fără îndoială legislațiunea a trecut cu vederea acest paragraf. D-lu procuror', când este vorba ca deciziunea înaltei Curii să fiă în contra noastră, se bazează pe densa; ér când acosta deciziune ar fi în favoarea noastră, atunci d-sa cere să fiă aplicată legea din cuvânt în cuvânt.

În considerațiunea motivelor, ce am avut onorea a enunța cu privire la prescripțiune, rog' pe on. tribunal, să binevoască a lua în considerațiune, că prescripțiunea are sub cea mai legală formă locul de a fi aplicată în cazul nostru și în consciința rog' să fiă aplicată.

Procurorul: încercă să răspundă argumentelor d-lui Mihali, dîcîndu, că acușatii nu ca membri ai comitetului sunt acușati, ci ca singuratici, cari împreună au comis delictul. Câtu despre autorizarea dată de alegători, dișe că autorizarea s'a dat numai în genere pentru un Memorand, dér nu espres pentru acosta, în care s'au aflat pasagiile incriminate. Memoriul dela 1881 nu i-e cunoscut, atunci nu era procuror, nu-l cunosc nici acum, de aceea nu reflectez la el. La puternicul argument al acusatului cu privire la prescripțiune, în urma căruia prescripțiunea în cazul de față trebuie să intre înainte de un an, căci delictul e mai puțin ca crima, — *procurorul nu răspunde absolutu nimic.* Trec fără a-l atinge măcar.

Dr. G. Tripon: Luând cuvântul dișe:

On. tribunal reg., on. Curte cu jurați! Eu în viața politică am intrat cu ceva mai târziu, decât colegul și fratele meu Dr. Mihali. Eram la 1892 avocat în Bistrița și tocmai atunci urmau conferințele cercurilor electorale, ținute în vederea alegerilor, cari trebuiau să aibă loc. Mi aduc aminte, că conferințele alegătorilor români din cele două cercuri ale comitatului meu Bistrița-Năsăud s'au ținut înainte de conferința cea mare din 20 și 21 Ianuarie, care a avut loc la Sibiu.

Intru cât mă privește, acosta conferință este semnificativă pentru mine în calitate de delegat al alegătorilor mei. Acești alegători, decât im'aduc bine aminte, au trimis 6 delegați — între cari eram și eu, — cu obligațiunea, ca mergîndu la conferința din Ianuarie 20 și 21 din 1892, să votăm și să spriginim publicarea și așternerea Memorandului cătră tron.

Ca și conșolul meu Dr. T. Mihali, constat, că „Memorandul” nu este numai ideea a 25 membri din comitet, nu este numai un product al ședinței din 25 și 26 Martie 1892, ci este, ca să diș așa, o idee a cercurilor electorale. Mandatarii aleși de cercurile electorale aveau instrucțiuni, ca ducîndu-se la Sibiu, să voteze publicarea și așternerea Memorandului cătră tron. Cu aceste instrucțiuni am participat la conferința din 20 și 21 Ianuarie, care avé loc la Sibiu. Trebuie să amintesc, că afară de aceste instrucțiuni primite de acasă, aleși poporului român au primit în Sibiu telegrame dela alegătorii lor, prin cari îi invitau să ducă la îndeplinire însărcinările lor.

Aceste conferințe au avut loc la lumina zilei sub control și încuviințarea dată de autoritățile țerii, și prin urmare nu pte fi contestată legalitatea deciziunilor acelei conferințe.

A fost pentru mine prima-ora, când am luat parte la activitatea politică românească, și sunt fericit să constat, că m'am achitat cu demnitate și în mod consciințos de mandatul meu. Conferința, care a avut loc în anul următor 1893 luna lui Iulie, a aprobat deciziunile

conferințelor din 1892 sub toate rapoartele și acesta este un rezonă mai multă, care îmi dă dreptul să afirm, că Memorandul nu este numai opera noastră, a celor 25 de acușai, ci este opera întregului popor român, care urmărea cu neclintit interes lucrările acestui comitet. Țineam să accentuez acest punct, fiindcă socotesc, că în cele din urmă d-lu procuror se va convinge, că în adevăr, membrii comitetului partidului național român reprezentau în mod neîndoelnic poporul român, și că acești mandatar, achitându-se de angajamentele lor în mod conștient, poporul român nu-i poate desavua și se dă: acești mandatar n'au fost reprezentanții noștri, sau chiar dacă au fost, ei nu s'au achitat de mandatul lor conform însărcinării, ce li-am dat, și prin urmare nu ne putem declara solidar cu acțiunea lor.

Doresc a răspunde încă la una din reflecșiunile d-lui procuror, anume la aceea că noi în cuprinsul Memorandului nu ne-am numit reprezentanți ai poporului român, și că d-sa nu ne poate considera ca atari, cu alte cuvinte, că poporul român nu poate fi indentificat cu membrii partidului său național. Aș ruga pe d-lu procuror să nu uite, că din fericire poporul român nu are decât un singur partid, sub programul căruia acest popor s'a înrolat, — că acest partid există, nu poate fi contestat, că nu s'a afirmat încă, acesta este o cestiune, care rezultă din înalta alcătuire a legii electorale, după care Români, cu toate că reprezintă un număr mare în această țară, nu pot lua parte la afacerile publice.

Președintele: Atrage atențiunea d-lui Tripon, că s'ar fi depărtat de obiect.

Dr. Tripon: Nu cred, D-le președinte, să mă fi depărtat de cestiune. Vorbesc de solidaritatea poporului român față cu reprezentanții lui și acesta pentru ca să dovedesc, că Memorandul este o operă comună. În fața constituțiunii, membrii unui partid reprezintă pe alegătorii lor, alegători, cari sunt totu așa de responsabili, ca și aleșii lor, atunci când este vorba de un interes comun, care e expresiunea voinței tuturor. Apoi continuă:

Dacă privesc acușatiunea d-lui procuror, constat, că învinuirile, ce ni-se fac, pot fi în număr de trei: 1) Rolul, ce l'a avut în care din cei 25 membri în conferința din 20 și 21 Ianuarie 1892. 2) Faptul, că membrii acestui comitet au executat deciziunea acestei conferințe, luând măsuri, ca Memorandul să fie redactat, publicat și așternut către tron. 3) Că acest Memorand a fost răspândit.

Nu știu, dacă d-lu procuror a reflectat asupra tuturor acestor trei puncte sau dacă d-sa nu se gândesc, decât la cele două din urmă. Ori cari ar fi vederile d-lui procuror, țin să se constate lucrul următor: hotărârea, ca Memorandul să se tipărească, să se publice, este o hotărâre, un fapt ideal, care n'a putut fi încă concretizat. Cum poate să fi oare calificat termenul de răspândire, pe care se bazează d-lu procuror în fața codului penal? Eu nu cunosc un caz, în care codul penal să înscrie o pedepsă pentru o faptă așa numită ideală, der care n'a avut nici o formă concretă.

Independent de această idee, mă refer, ca și conștii mei, la cestiunea de prescripție și susțin, că prescripțiunea are loc în cazul de față. § 117 din lege dă, între altele, că pedepsă încetăz prin prescripție. D-lu procuror are aerul a se întemeia pe hotărârea înaltei curii, când dă, că în cazul nostru prescripțiunea are loc după trei ani. Etă ce găsim în lege: (cetesce un paragraf de lege privitor la prescripție, apoi continuă:)

Așa-dér cu privire la delictele de presă, găsim dispozițiunii înscrise în patenta din 1852. Aci este vorba de punibilitate și atunci cestiunea se pune astfel:

când pot fi eu pedepsit? — Când am comis un delict. Când încetăz pedepsă mea? — Atunci când se prescrie, fiă că se prescrie prin mörte, prin grațiere, sau prin dispozițiunii de lege.

Cu privire la patenta din 1852 d-lu procuror se referă la o maximă juridică: „Lex posteriori, derogat priori” și susține, că patenta din 1852 a fost abrogată prin dispozițiunile din 1871 și 1880, articolul 37. Eu cred, că d-lu procuror este în eróre, pentru-că totu o maximă juridică dă: „Lex posterior generalis non derogat legi speciali priori”. Va să dăcă, o lege specială care a existat numai în părțile Transilvaniei, nu se abrogă prin o lege generală, care intervine mai târziu, căci o lege specială nu se poate abroga, decât prin dispozițiune și legi speciale. Resultă deci în mod neîndoelnic, că principiul invocat de procuror nu-și poate avé locul, și deci aplicarea prescripțiunii se impune. Întrebarea este, când am comis noi delictul? — În ședința din 25 și 26 Martie 1892. Când am fost acușai? — Peste un an și două luni, în luna Mai 1893. Așa-dér prescripțiunea, pe care o invocăm, se întemeiază pe dispozițiunii formale ale legii, și în consecință, rog pe on. tribunal, să dea acestui punct importanța, pe care el o merită. Tot-odată declar, că mă alătură la cele susținute până acum de conștii mei.

Procurorul: în răspunsul său repetesce declarațiunile făcute mai înainte.

Ședința se închide la 2½ ore.

Ședința VIII dela 14 Mai n.

Inceputul la 9 ore 25 minute.

Se continuă observările premergătoare ale acușaiilor. În șirul acesta îi vine rândul D-lui:

Rubini Patia: Mai înainte își espune poziția sa și a colegilor săi dăcându:

De o săptămână petrecem aici și din cele vădute și audite ne-am conștinut, că procesul acesta nu e un proces criminal, ci politic. Am cetit, că chiar și în parlamentul maghiar s'a tractat despre acest proces ca proces politic. Noi n'am lucrat ca singuratici, ci ca reprezentanții alegătorilor români din Transilvania și Ungaria. Noi ne-am constituit pe baza legii electorale într'un partid formal recunoscut de toți, chiar și din partea oficială. Ne-am formulat un program, al căru prim punct este autonomia Transilvaniei. De 12 ani am lucrat pe față în publicitate, cu mijlocele legale pentru recăștigarea drepturilor noastre. Înaintea D-Vóstré nu stau nisele criminali, ci stau aleșii unui popor cu trecut și merite cetățenesc.

Acum vine d-lu procuror și ne acușă de agitare contra legilor. Noi însă n'am lucrat singuri. Toate conferințele Românilor dela 1881 încóce au fost pe lângă idea Memorandului. La 1892 s'a hotărît numai timpul așternerei aceluia. Comitetul executiv a făcut un lucru, la care toți au aderat; a implinit numai voința poporului român. Va să dăcă membrii comitetului n'au fost alt-ceva, decât executorii hotărârei poporului.

Pentru obținerea autonomiei Transilvaniei totu-deuna am lucrat pe căi legale. Pasagiile din Memorand, incriminate sub pretext, că am fi atacat uniunea Transilvaniei, nu se pot cualifica de agitare, pentru-că acele pasage sunt identice cu mesagiul de tron ținut în dieta Transilvaniei la anul 1864. Chiar și urmările dovedesc, că în Memorand nu se cuprinde agitare, pentru-că dela 1892 până acum nicăir nu s'a vădut efectul unei agitări. Poporul și-a plătit darea, a dat cătane, s'a purtat liniștit și în ordine, și nimenea nu va pute imputa acestui comitet, că s'ar fi făcut vinovat de agitare. Chiar și în însu-și textul Memorandului sunt expuse vederile paenice ale poporului. Cetesce un pasagi, în care se dă, că poporul român a primit cu supunere și încredere față cu Maiestatea sa

noua stare de lucruri: dualismul și uniunea. Apoi alt pasagi, în care se dă, că noi Români vrem să trăim în pace cu concetățenii noștri. Dacă Maghiarii s'ar fi ocupat cu stările noastre, ar fi putut face bune servicii patriei. Ar fi putut vedé, că nu noi facem agitația, ci pressa maghiară coruptă, care ne calumniăz neîncetat fără de a fi tras în judecată.

Instituțiunea curților cu jurați, bună în alte țări, pentru noi așa cum este, e o greutate și o nedreptate, pentru-că asupra noastră ar trebui să judece cetățeni, cari ne cunosc, în alu căror mijloc am trăit și lucrat. Onorații d-ni jurați însă nu ne cunosc. Din nefericire noi nu putem lucra alături cu poporul maghiar, de aceea d-ni jurați nu ne pot cunósce, decâtu réu. Ei ne cunosc numai în lumina și în forma, în care ne presintă o jurnalistică decăzută, ce ne persecută cu câte și mai câte calumnii și neadeveruri. Adevărata curte cu jurați, competentă a judeca asupra noastră, e poporul românesc. Er acesta și-a și dat verdictul său. În manifestația dela 7 Mai, poporul românesc a declarat, că e mulțămit cu noi, că aprobă lucrările noastre. Acelu popor, care ne cunósce, în mijlocul căruia am trădit, acela ne-a achitat și aprobat.

Trece apoi la cestiunea prescripțiunii și dovedesce cu paragrafi, că de fapt prescripțiunea a intrat de mult și cere ca pe baza prescripțiunii procurorul să-și retragă acușă. Cătu despre uniune, în contra căreia se dă, că ar fi agitat, aceea nici astăđi nu e deplin consumată, pentru-că avem o mulțime de legi speciale, esemplu e legea electorală, legea de presă, patenta etc., cari toate arată, că nici astăđi nu e Transilvania unită cu Ungaria. Că și în Memorand s'a folosit numire specială: Transilvania și Ungaria, e firesc, conceptul acesta vechi nu iese ușor din mintea ómenilor și chiar și în parlament l'au folosit mai mulți membri fără de a fi timbrați de agitatori. Rogă tribunalul să hotărească în cauza prescripțiunii.

Procurorul: Nega, că procesul ar fi politic. Nu trage la indoală dreptul Românilor de a se constitui în partid politic, der de aci nu urmăz, că ar avé drept să comită fapte contra legii. Dacă agitația n'a avut urmări, nu schimbă întru nimic punibilitatea. Paragraf 175 nu pretinde, că agitația să fi avut succes. Că și Maghiarii pot și în parlament folosesc încă numirea „Transilvania”, nu alterăz, căci e deosebire între numirea geografică și cea politică. Dacă și astăđi mai există legi și dispoziții speciale ardelen, acesta e pentru-că intr'adeveru împrejurările ceru acesta. Și dacă autorii Memorandului numai din întemplant folosesc chiar în titlul Memorandului numirea „Transilvania și Ungaria”, er nu pentru a denega valoarea legii despre uniune, apoi îi invită să facă aci, înaintea tribunalului o declarația, că recunosc uniunea și elu din parte-și va considera acesta ca momentu atenuant.

Basilu Rațiu: Nu sunt nici jurist, nici politic, der sunt pretot, care de 30 ani trăiesc în mijlocul poporului în continuă comunicațiune cu elu. Cunosc gândirea lui, aspirațiunile lui și simțemintele lui. Știu, că în poporul nostru cătu de adencu este înrădăcinat respectul legilor. Supunerea față de factorul suprem, Maiestatea sa, pe care ilu numesce împăratu, „nu rege”, este nespuse de mare, este pentru-că a fost adus aci în Orientu pe timpul împăraților. Espresiunea acesta, primită din strămoși, s'a înrădăcinat în viața lui.

Nu pricep, cum cererea cuprinsă în Memorand, care nu este decât o plângere a poporului, poate fi trasă în judecată. Dér Memorand către tron dat'au și Maghiarii și dat'au și Români înca multe altele începându cu „suplex libellus Valaho-

rum” datu către Leopold al II, cari au avut o sorte cu mult mai favorabilă. Pe atunci cel puțin pențenii nu erau dați în judecată. Intr'adeveru, Memorandul există dela 1881. Autonomia, despre care se dă în Memorand, a existat. Sunt istoriografii clasice maghiari, cari dovedesc acesta. De-alt-cum cuprinsul Memorandului este totu basat pe istoria și are caracteru informativ. Intr'adeveru, nu știu ce plătesce constituționalismul și liberalismul multu laudat, dacă astăđi nu ne este iertat a face ceea ce în timpul feudalismului era iertat: a ne plânge, a cere și a informa. Cătu despre cestiunea prescrierei se alătură la antevorbitori.

Procurorul: Declară, că vicariul Rațiu este acușat nu pentru redactarea, ci numai pentru răspândirea Memorandului.

Ședința se suspinde pe 15 minute.

Gerasim Domide: Făcendu o excursiune istorică, espune însemnătatea rolului politic, ce poporul românesc l'a avut din vremuri. Vorbesce apoi despre programele Românilor formulate dela 1848 încóce. Pentru executarea acestor programe și implinirea dorințelor exprimate în ele, Români au luptat totu-deuna cu mijloce legale. În timpurile din urmă ideia de stat maghiar, luptă pentru maghiarizare, — a îngreunat multu poziția noastră, căci și de și ne-au totu luat câte-unu drept. Acum vreu să ne ia și cel mai sfânt, mai cardinal și mai natural drept: dreptul de petiționat, căci Memorandul nu este altceva, decât o petiționare. Adevăratul autor intelectual alu Memorandului este însu-și poporul românesc. Prin urmare atunci, când executorii voinței poporului sunt trași în judecată, însu-și poporul este tras în judecată.

Critică apoi actul de acușatiune alu procurorului. Doue erori principale sunt în actul de acușatiune alu procurorului, una obiectivă alta subiectivă. Procurorul aduce în actul de acușatiune în legătură răspândirea Memorandului cu dreptul de petiționare. Dacă răspândirea unei petițiuni este oprită și pedepsită, atunci însu-și dreptul de petiționare este scurtat și atacat. Greșela subiectivă stă în aceea, că procurorul n'a acușat și pe autorii intelectuali ai delictului. Memorandul este emanațiunea poporului întregu, de aceea procurorul ar fi trebuit să acuse, dacă nu totu poporul, atunci cel puțin pe toți membrii conferinței naționale din 1882.

De-alt-cum Memorandul nici nu atacă uniunea, pentru-că nu este nici un pasagi contra puterei obligatōre a legii, și cere numai ca factorul suprem, adică coróna, să schimbe o lege. Curia n'a hotărît asupra prescripțiunii cu privire la persoana lui, de aceea cu atât mai vartosu cere hotărârea tribunalului.

Procurorul: Asupra aserțiunilor privitoare la autorii spirituali ai Memorandului, nu mai reflectăz. Incepe o lungă discuția istorică, în care negă dreptul istoric alu Românilor.

N. Romanu: Se alătură la declarațiunile antevorbitorilor cu privire la prescriere.

Ioanu Duma: Acușat numai pentru răspândirea Memorandului, pentru-că atunci, când a primit elu Memorandul, încă nu era oprit și era deja publicat în toate foile românești.

Dionisiu Romanu: Se alătură cu privire la prescripție la declarațiunile antevorbitorilor.

I. Munteanu: dice, că neavând apărător, nu reflectăză nimic, ci se alătură la declarațiile celorlalți.

Ședința se încheie la 12^{1/2} ore.

Ședința IX, dela 15 Mai n.

Ședința se deschide la orele 8 și 20 minute.

Președintele: Cetește hotărîrea tribunalului cu privire la cestiunea prescripțiunei, invocată de acusați. Cererea lor e respinsă. E respinsă și cererea acusaților, de a se alătura la acusa procurorului numerii aceia din „Tribuna” și „Gazeta Transilvaniei”, în cari e publicată ziua, când comitetul a hotărît trimiterea Memorandului.

Acusații: Răspund toți, că în contra acestei deciziuni însinuă nulitate.

Coroianu: Face observații contra hotărîrii tribunalului, care nu s'a întemeiat pe nici un articol de lege și pe nici un motiv serios, care ar îndreptăți o asemenea decizie.

Rubin Patifa: Reclamă contra a doi domni maghiari, cari erî în decursul ședinței au ședut lângă jurați, conversându cu ei, și atrage atenția președintelui asupra acestei ilegalități.

Președintele: Răspunde, că aceea s'a făcut din cauza, că nu era loc în altă parte a salei.

Se citesc pasagele incriminate din memorand, pe temeiul cărora procurorul a tras în judecată întregul comitetul.

Lucaciu: Se ridică și spune, că traducerea ungurescă e cu deservire greșită și nu corăspunde de loc cu originalul românesc. Cere manuscrisul unguresc, verificat de tribunal, ca să se facă observările cuvenite. După ce i se dă, arată, că absolut sunt eronate chiar pasagiile principale, pentru cari sunt trasi în judecată. Constată, că decă acusa procurorului se întemează pe această traducere, atunci a fost indus grav în erore și protesteză contra acestei apucături și nedreptăți. Face apoi pe talmaci să înțelegă, care e idea în românesce, cum ar fi trebuit traduse și cere intercalarea acestor observări în protocolul ședinței. Face pe president să intercaleze toate vorbele lăsate afară, ori netraduse; cere adevărata vorbă echivalentă acelei românesce și-i bate joc de traducătorul actului de acusațiune, care nici limba ungurescă nu și-o scie.

Președintele, talmaciul, procurorul: cu toții sunt incurcați și suspinde ședința pentru 20 minute, rugându pe părintele Lucaciu, ca să dea în scris toate observațiile la traducerea greșită. — După deschidere:

Lucaciu: în numele acusaților face traducerea și-i exprimă regretul, că ei sunt siliți a-și pierde timpul cu lucrări, pe cari nu ar fi avut datoria să le facă. Constată a doua oră, că actul de acusațiune este fals și după acest act, acusa lor e nedreptă.

Talmaciul și procurorul primscu de bune toate îndreptățile de traducere, propuse și făcute de părintele Lucaciu.

Coroianu: Atrage atențiunea procurorului, că după cercetarea, ce s'a făcut în actul de acusațiune, acesta s'a schimbat cu deservire și acusa de acum nu mai este cea veche, decă cere, ca procurorul să se retragă acusa de mai înainte, spune, că pe comitetul îl privește numai textul românesc, făcut de ei, și nu orî ce traducere a aceluia.

Procurorul: Reflecteză, că nu-și poate retrage acusa. Tragerea în judecată e întemeiată pe motivul, că

s'a făcut Memorandul și s'a lătit în Europa, indiferent de limbile, în cari s'a tradus. Elu nu atacă atăt cuprinsul, cât faptul cutezător, de a-se face astfel de plângerî.

Unu jurat cere, ca amândou textele, și unguresc și românesc, să se acudă la acte și să se pună în armonie.

Ședința se suspinde pentru 15 minute.

Maghiarii de față sunt cu deservire deprimați. Unu fiasco mai mare și o rușine mai îndreptătită n'au pățit Maghiarii, ca acesta. Demascarea lor a fost completă.

Ședința se redeschide la 12 și 20 m

Președintele: Ordonă cetirea traducerii corectate a pasagiilor incriminate și alăturarea ei la originalu.

Coroianu: Intrăbă, decă pe lângă exemplarul român al Memorandului, mai sunt alăturate și alte exemplare în traducere și se constate, ore este diferență între traducerea de acum și între cea de mai înainte a pasagiilor incriminate.

Președintele: Spune, că la acte este alăturat și textul maghiar; că este, orî nu, deosebire între traduceri, va judeca tribunalul mai târziu, după votul juraților. Basa acusei o formeză nu numai textul român, ci și cel unguresc, pe care nu-lu eschide actul de acusa.

Coroianu: Anunță recursu de nulitate față de alăturarea textului unguresc.

Președintele: Incepe interogatoru acusaților și intrăbă pe Iuliu Coroianu să spună intru câtu a luat parte la ședințele, în cari s'a statorit textul Memorandului și s'a decisu tipărirea și răspândirea lui.

Coroianu: Cere mai întâi cetirea în limba română și ungurescă a Memorandului.

Procurorul: Afă nemotivată cererea și afă de ajunsu cetirea pasagiilor incriminate.

Coroianu: Insistă și tribunalul se retrage spre a decide.

Se hotăresce cetirea Memorandului numai atunci, când va veni rândul la cetirea actelor ținătoare de investigațiune.

Președintele: Provocă pe Coroianu să răspundă la întrebările, ce i-s'au pus.

Coroianu: Cere să se aducă Corpus Juris, Aprobatae et Compilatae, Diploma Leopoldină, Pragmatica Sanctio, Resolutio Alvinciana; Legile din 1842, 1848, Diploma din Octomvre 1860, Diploma din 21 Iulie 1861, Patenta din 1864; Legile ardene din 1864, 1865; Legea electorală din 1863, Rescriptul regescu din Martie 1865, Protocolul conferinței naționale din 1893, Date statistice despre poporațiune din 1860 și 1867, Protocolul conferinței din 1892, și cere ascultarea lui Nicolae Romanu.

Procurorul: Nu vede de lipsă aducerea cărților cerute.

Coroianu: Motivază cererea sa fiind-că pe acele acte se bazează afirmațiunile cuprinse în pasagiile incriminate din Memorand.

Tribunalul: Respinge cererea.

Coroianu: Insinuă recursu de nulitate.

Președintele: Pune lui Coroianu din nou întrebarea de sus.

Coroianu: Cere a i-se pune întrebările pe rând, și răspunde: Am fost și sunt membru al comitetului, am fost de față în ședințele comitetului de 25 și 26 Martie 1892; eu nu m'am învoit la redactarea, tipărirea și răspândirea unui Memoriu, în care să se atace puterea obligătoare a legii, deorece unu asemenea conclusu nici nu s'a adus; face

istoricul Memorandului, dovedesce, că Comitetul a primitu dela conferința din 1892 însărcinarea directă să compună, să susțină și să publice unu Memorand; spune, că elu a compus Memorandul, elu a fost referent, fiind-că dela comitetu a primitu însărcinarea; în 1892, în ședințele de 25 și 26, s'a revățut numai textul Memorandului. Protocolu despre modificările făcute atunci, nu crede să se fi luat. Nu-și aduce aminte, cine a fost de față la acele ședințe.

Procurorul: Dice, că fasiunea de acuma a lui Coroianu nu consună cu cea de mai înainte.

Coroianu: Négă și cere cetirea fasiunei sale de mai înainte, spune că nu-i e frică de consecințe, că recunoșce totu ce a făcut, fasioneză numai adevărul și pentru cauza națiunei sale este gata a-și pune capul sub șecura călăului (unguresc.) La răspândirea Memorandului n'a luat parte.

Ședința se ridică la 2 ore p.m.

Ședința X, dela 16 Mai n.

Ședința se deschide la orele 8 și 15 minute. Publicul românesc în majoritate. Se continuă cu interogatoru asupra tipărirei Memorandului. Tendința acestui interogatoru este de a se sci, când și cine a dispus tipărirea și răspândirea Memorandului.

Procurorul: Intrăbă cine a subscriș Memorandul?

Dr. I. Rațiu: Răspunde, că l'a subscriș elu. Popu de Basesci, Brote, Dr. Lucaciu, Septimiu Albini și doi notari, toți pre când erau la Viena.

Procurorul: Cine a incredințat Memorandul spre tipărirea și cine a primitu tipărirea?

Rațiu: Chiar această împrejurare nu se scie, dér se presupune, că cine-va din Sibiu a dispus tipărirea.

Procurorul: Brote a declarat la interogatoru, că atăt tipărirea, cât și răspândirea Memorandului s'a dispus în scris de Comitetul de 25; d ta, ca presidentu ar trebui să scii ceva despre acesta.

Rațiu: Nu scie și nici nu pot sci, deorece n'am fost în Sibiu, dér acolo a fost vice președintele Brote, care a avut să se intereseze de lucrările biroului. Totu ce s'a făcut de elu, a fost făcut în absența noastră.

Procurorul: După cele spuse de acusat și după cum se vede din textul Memorandului, comitetul a avut 2 vice președinți. Care din ei a fost primu vice președinte, și care a avut dreptul de a substitui președinte în absența sa?

Rațiu: În absența mea presida Popu, ér în absența acestuia Brote, care dispunea de toate.

Procurorul: Deorece acusatul, ca președinte, n'a fost prezent, cine a dat ordinul cătră Brote, ca să tipărescă și să distribue Memorandul, și cui?

Rațiu: Eu nu scie decât, că n'am dispus eu. Dér decă aș fi făcut vre-o declarați de asemenea natură, rog a mi-se ceti acea declarați.

Procurorul: Unul din domni a trebuit să dispună tipărirea și răspândirea.

Rațiu: Pote să fie cine-va, dér nu scie cine, deorece n'am fost nici eu, nici vice președintele Popu de Basesci.

Procurorul: Rogă tribunalul a întreba în privința acesta pe Nicolae Romanu, pe acelu timpu șeful Institutului tipografic, unde s'a tipăritu Memorandul.

N. Romanu: Eu n'am fost și

fulu, ci unu simplu funcționar. Șeful meu a fost Eugen Brote, dela care am primitu mandat de tipărirea.

Procurorul: Cine a dispus și făcutu răspândirea Memorandului?

Romanu: Eugen Brote m'a incredințat o listă, la cine să trimitu Memorandul, ceea ce am și făcutu.

Procurorul: Brote dela cine a luat mandat?

Romanu: Asta n'o sciu.

Procurorul: În fața judeului de instrucți din Bistrița ai declarat, că Brote ar fi avut mandat, dela Rațiu.

Se cetește procesul verbal de investigațiune, în care stă, că nu scie să fi datu cineva mandat d-lui Brote, dér crede, că o fi datu pôte Dr. Rațiu.

Romanu: Judele de instrucți contra voinței mele a trecut în procesul verbal, că Brote ar fi primitu mandat dela Dr. Rațiu. Răspunsul meu atunci la întrebarea: Dela cine a primitu Brote mandat, dela presidentu? a fost, că se pôte, dér că nu scie nimic.

Procurorul: Cu judele de instrucți v'ați înțeles în limba germană, pôte s'a făcut vre-o greșelă la interogatorul d-tale.

Romanu: Nu scie, ceea ce scie este, că judele de instrucți din Bistrița, care m'a interogat pe mine, a fost unu nebu.

Procurorul: Intrăbă pe Rațiu, decă conferința dela 21 și 22 n'a hotărît, ca să se tipărescă și să se răspândescă Memorandul?

Rațiu: În conferința nu s'a luat nici o hotărîre pozitivă cu privire la distribuire, deorece comitetul n'a găsitu nici odată de cuviință, ca să se tipărescă Memorandul înainte de a se fi prezentat Tronului. Acum, decă tipărirea și publicarea lui s'a făcut, precându ne găsim încă la Viena, d-lu procuroru s'ar fi putut convinge și din acesta, precum și din declarațiunile lui Romanu, că atăt tipărirea, cât și răspândirea a făcut o ca proprietaru, nu comitetul, ci numai Brote.

Procurorul: Deorece comitetul n'a aflat de cuviință a decide, ca să se tipărescă și distribue Memorandul mai înainte de a cunoșce rezultatul dela Tron, urmază, că după ce s'a cunoscut rezultatul, cineva a dispus tipărirea și răspândirea lui?

Rațiu: Noi nu am cunoscut rezultatul Memorandului până pe la mijlocul lui Iulie 1892, ér în acestu timpu Memorandul era tipărit și răspândit deja

Procurorul: Memorandul fiindu înaintat la Tron, cine avea copiu de pe el, ca să-lu tipărescă?

Rațiu: Actele comitetului au rămas în biroulu său, unde se găsesce și redacți „Tribunei.” Se pôte, că cineva în absența noastră să fi luat copiu de pe toate actele și să le fi publicat.

Procurorul: Între actele de investigațiune se afă o declarațiune a D-rului Rațiu, după care Memorandul s'a tipărit pe temeiul unui proces verbal al comitetului și în care se declară, că Dr. Rațiu a dat mandat lui Brote pentru tipărirea. Acesta declarațiune a fost dată judeului de instrucți de d. Brote. De ce acusați nu arată procesul verbal, recunosc ei sau nu această declarațiune a lor? (senzați mare.)

Rațiu: N'am cunoscință de acelu proces verbal și nu scie, ce conține. În ce privește declarațiunea dată de mine d-lui Brote, ea i-a fost incredințată, pre când densus se afla sub investigațiune. M'a cerut o și i-am dat'o.

Președintele: Unde vi-s'a dată rezoluțiunea Memorandului?

Rațiu: La Sibiu, prin prefectul din Sibiu.

Președintele: Intrăbă despre data primirei.

Dr. I. Rațiu: Timpu foarte îndelungat după reîntorcerea la Sibiu nu am primit nimic. Cred însă, că mai curând de sfârșitul lui Iulie, ori mijlocul lui August, n'am primit nimic.

Președintele: Ați comunicat rezoluțiunea și cu Brote?

Dr. I. Rațiu: Da, am comunicat-o.

Președintele: După ce s'a hotărât, ca tipărirea și răspândirea Memorandului să se facă numai după cunoșterea sorții lui, ce dispoziții ați luat cu Brote?

Dr. I. Rațiu: Nică o dispozițiune, căci Memorandul se publicase deja în „Tribuna“ și „Gazeta Transilvaniei“, prin urmare nu era nevoie de dispozițiunile Comitetului. Memorandul s'a putut retipări și după „Tribuna“.

Președintele: Din fasiuni reese, că în 31 August s'au luat dispozițiuni de tipărire. De aici urmează, că au trebuit să se ia dispozițiuni.

Dr. I. Rațiu: Noi nu scim nimic de această tipărire. Cel ce prima-dată a dispus tipărirea, de bună seamă, că a dispus-o și a două-ora.

Jur. Pisztory: Intrăbă, decă textul Memorandului, dat cancelariei cabinetului, este identic cu cel publicat în broșură?

Dr. I. Rațiu: La această întrebare nu pôte da răspuns, căci se pôte să se fi făcut greșeli de tipar.

Jur. Pisztory: Ia acusatul răspunderea pentru textul înaintat coronei, ori pentru cel publicat în ziare și'n broșură?

Dr. I. Rațiu: Nu iau răspunderea, decât pentru cel scris de mine în Viena, pentru că numai acela e oficial. Numai atunci aș putea lua răspunderea pentru textul broșurilor, decă s'ar puté constata, că acestea au fost publicate din original.

Jur. br. Feilitsch: Intrăbă, că luat-o la răspundere pe Brote pentru iregularități?

Dr. I. Rațiu: Președinții și vicepreședinții sunt responsabili numai pentru lucrările, la cari iau înșiși parte. Eu dără n'am avut drept să trag la răspundere pe Brote. Brote a făcut pe socotela sa proprie, ceea ce a făcut.

Judele Issekutz: Cunoșce acusatul textul broșurilor?

Dr. I. Rațiu: Nu pot să răspund cu privire la esactitatea lor. Constat însă, că în general ele corăspund cu originalul.

Președintele: suspinde ședința pe 15 minute.

După redeschidere, la ora 10 și 35 min., se ascultă acusatul:

Nic. Roman: El a fost funcționar la Institutul Tipografic, și în calitatea acesta n'a făcut, decât să eșcute mandatul, ce i'a dat șeful său Brote.

Președintele: Din actele de investigați se vede, că tipărirea și răspândirea Memorandului s'a făcut în diferite rânduri.

N. Roman: Cu toate ocaziunile am primit mandat pentru acesta.

Președintele: La interogatoriu ai declarat, că însuși ai distribuit exemplare din Memorand.

N. Roman: Tote distribuirile le-am făcut la mandatul lui E. Brote, care m'a îndrumat, să dau din birou exemplare ori cui va cere.

Președintele: Intemplantu-se ti-

părirea celor dintău 5000 esemplare în Maiu, nu sci anume, în care și a acelei luni s'a efectuit?

N. Roman: Nu-mi aducă aminte.

Președintele: În luna lui Maiu tipografia încă nu era proprietatea lui Brote. Dela cine dără ai primit mandatul de tipărire în Maiu?

N. Roman: Institutul Tipografic s'a desființat deja în Februrie și de atunci începând tôte aface-urile le-a condus Brote, până institutul a trecut în proprietatea lui definitivă. Dela E. Brote, prin urmare, am primit tôte mandatele, căci el dispunea.

Președintele: Ți aducă aminte, că în 13 Maiu s'a întemplantă tipărirea a 5000 esemplare?

N. Roman: Nu sci anume datul dălei.

Președintele: Cine ți-a predat manuscrisul român al Memorandului?

N. Roman: Brote.

Președintele: A fost manuscrisul scris de cineva?

N. Roman: N'am observat nică o subscriere.

Președintele: În 20 Maiu au eștit de sub tipar câte 500 esemplare în limba germană și maghiară. Ce sci despre acesta?

N. Roman: În Institutul Tipografic nu s'au tipărit Memorandele cu text maghiar, ci numai române și germane.

Președintele: Textul german l'ai primit ca manuscris?

N. Roman: Da, l'am primit dela Eugen Brote în limba germană.

Președintele: Ce sci despre esemplarele tipărite în Iunie cu text român la însărcinarea Comitetului?

N. Roman: Eu am primit tôte manuscrisele dela șeful meu Brote, și nu pot să sci, că pe al cui cont s'au tipărit ele.

Președintele: În 5 Iulie s'au tipărit 500 esemplare în limba franceză și 500 esemplare în limba italiană. Ce sci despre tipărirea aceasta?

N. Roman: Sci totu atât, ca și despre celelalte.

Președintele: Ai cetit textul român al Memorandului?

N. Roman: Da, când a apărut în „Tribuna“. Manuscrisul nu l'am cetit.

Președintele: Când s'au trimis esemplarele române și maghiare mai întâi procuraturii?

N. Roman: Nu sci, dăr se pôte constata din cărțile postale.

Președintele: Cam câte esemplare ai trimis, în timpul cât ai petrecut la Institutul Tipografic în ținuturi și în Sibiu?

N. Roman: Asta e peste putință să v'o pot spune.

Urmăză ascultarea lui *George Popă de Băesci*.

Președintele: Ai luat parte la ședința din 25 și 26 Martie 1892 a Comitetului?

G. Popă de Băesci: Am fost.

Președintele: După actele de investigați ați ocupat presiul?

G. Popă: Adevărat!

Președintele: Sunteți acusat, că v'ați învoit la tipărirea și răspândirea Memorandului.

G. Popă: Nu m'am putut în voi, pentru că concluse nu s'au adus în acea ședință.

Președintele: La ascultare ați dăsu, că v'ați învoit.

G. Popă: M'am învoit numai la eșcutarea concluseră Conferențelor din 1887, 1890 și 1892. Ședința din 25—26 Martie 1892 a avut să revadă un text al Memorandului, votat de Conferență. Scopul

principal a fost, ca Memorandul să ajungă la înaltul tron, ér nu să se distribue.

Președintele: După protocol, în ședința aceea s'a hotărât textul și răspândirea, decă în ședința aceea s'a hotărât textul Memorandului.

Popă de Băesci: Cunoșcu numai un text, acela destinat pentru Tron. Cred, că textele sunt identice.

Președintele: Cine a așternut conceptul Memorandului, ce era să se deșbată?

Popă de Băesci: D-lă adv. Coroianu, care a fost însărcinat de Conferență cu referada Memorandului. Nu cunoșcu un Memorand, care negă puterea obligătoare a legii despre uniune și nică n'a intenționat acesta.

Președintele: Partea incriminată din Memorand fost obiect de deșbatere în ședința Comitetului?

Popă: După cum imi aducă aminte, s'au făcut numai modificări stilare, ér nu esențiale.

Președintele: Coroianu a dăsu ieri, că în ședința aceea a fost să se ștergă pasagi vătămătoare, decă și pasagiile incriminate au trebuit să vină la deșbatere.

Popă: constat, că textul dat de Coroianu nu cuprinde pasagi punibile.

Președintele: Luatu-s'a proces verbal despre ședință?

Popă: Asta am dispus-o secretarilor.

Președintele: Văduț ai acest proces verbal, l'ai avut la mână?

Popă: Nu, deorece ședința a ținut până la 5 ore, când a trebuit să plec.

Președintele: Protocolul a trebuit să se trimită spre revidare și acusatului?

Popă: Lucrurile de cancelaria erau concredute lui Brote și el a condus cancelaria, locuind în Sibiu.

Președintele: Fiindcă misiunea acestei ședințe a fost statorirea textului Memorandului, ca președintele ședinței erai dator să te convingi, că făcutu-s'au corecturile stilare.

Popă: Am avut deplină încredere în referențul Coroianu și în Brote, și i-am lăsat pe ei să facă corecturile.

Președintele: Ca președinte, cui ați înmanat manuscrisul cores spre publicare?

Popă: A rămas ca manuscript în cancelaria lui Brote, și el a fost însărcinat cu conducerea lucrării.

Președintele: Adecă d-lă Brote a fost însărcinat din partea Comitetului.

Popă: În cât priveșce așternerea la tron a Memorandului da, în alte privințe nu!

Președintele: Adecă Brote a făcut totu din puterea lui.

Popă: Da!

Președintele: Atunci ce lipsă mai era de Comitet? Nu v'ați pus în înțelegere cu Brote?

Popă: Nu, eu cu Brote m'am întâlnit în Viena.

Președintele: Cine a fost de față la acea ședință?

Popă: De totu nu-mi aducă aminte, sci însă, că au fost de față membri din Sibiu ai comitetului, apoi Lucaciu și Coroianu.

Președintele: Câte esemplare ți-s'au trimis?

Popă: Nu sci; eu n'am distribuit nimănu; mi-au dăsu însă dela casă alte persoane din cancelaria mea.

Președintele: Când ați iscalit esemplarele Memorandului, despre cari Rațiu a dăsu, că vi-s'au dat în Viena?

Popă: Toți le-am scris deodată în Viena. Memorandul a fost

făcut în trei limbi: română, maghiară și germană.

Președintele: Broșurile s'au tipărit pe baza esemplarului din Viena?

Popă: Memorandul deja începuse a se publica, când am venit din Viena, din care causă Brote a și fost tras la răspundere. N'am avut ocaziune, să mă conving, decă textele sunt identice.

Procurorul: Ședința din 25—26 avut ca obiect de deșbatere și alt-ceva, afară de Memorand?

Popă: Da, pregătirile pentru înaintarea Memorandului la înaltul tron.

Procurorul: Cari au fost acele pregătiri?

Popă: Fixarea dălei așternerei Memoriului și invitarea conaționalilor noștri de-a merge la Viena. De alt-ceva nu m'aducă aminte să se fi tractat în acea ședință.

Procurorul: Ce a fost obiect de deșbatere?

Popă: Textul Memorandului și corecturile stilare.

Procurorul: S'a făcut acesta în fața tuturor membrilor?

Popă: Da, acela, cari am fost de față.

Procurorul: Când s'a deschis ședința, luatu-s'a notă despre cei de față?

Popă: Negreșit, dăr nu pot da răspuns precis la întrebarea, decă toți și neîntrerupt au fost de față la stabilirea textului. Cu șcierea mea oficiasă, au fost de față membri din Sibiu ai comitetului, cari ca bărbați de caracter, vor și recunoșce acesta. În privința dispozițiunei publicării, nu s'a făcut nimic, nică înainte de așternere, nică după așternere.

Procurorul: Dice, că aserțiunile acestea se contradic cu cele ale protocolului de investigație.

Se citeșce apoi o declarați, ce i s'a dat lui Brote, în care se dice, că comitetul l'a însărcinat cu publicarea și răspândirea Memorandului.

Popă de Băesci: Nu sci nimic de această declarațiune, dăr cred, că ea se referesce la hotărârile Conferenței.

Procurorul: Modificările stilare, hotărâte de comitet, cine le-a însemnat în procesul verbal?

Popă: Referențul Coroianu.

Procurorul: După această Coroianu câtu timp a mai rămas în ședința?

Popă: Nu-și aduce aminte de așa lucruri de puțină importanță.

Procurorul: Luat'a parte Coroianu și la deșbaterea altor obiecte?

Popă: În 26 Martie 1892 s'a făcut modificarea stilare a Memorandului, care a fost ultimul obiect al ședinței.

Procurorul: Concluseră Conferenței din 1892, care dice, că să se ridige un Memorand, stă în contradicere cu aserțiunile acusatului.

Popă: Cetesce din procesul verbal al Conferenței din 1890 și al Conferenței din 1892, care conferență numai s'a provocat la deciziunea Conferenței din 1890, în care s'a făcut un Memorand.

Procurorul: Dice, că decă în 1890 s'a votat un Memorand, atunci ce lipsă era, ca Conferența din 1892 să aducă o nouă deciziune?

Urmăză dără, că Conferența din 1892 a hotărât un alt Memorand, fiindcă cel dintău prea era voluminos.

Se citeșce procesul verbal al Conferenței din 1893.

Procurorul: Acusații au fascinat, că Memorandul s'a făcut în ședința dela 25—26 Martie 1892, la care ședință a luat parte și acusatul.

Popu: Am răspuns la toate întrebările după cea mai bună a mea conștiință. Alte răspunsuri nu pot să dau. Ce atinge fasiunile celorlalți acușati, ei sunt chiamați a da deslușiri în privința acesta.

Procurorul: Adevărat e, că Coroianu s'a depărtat din ședința îndată?

Popu: Îmi aduc aminte, că îndată după referadă s'a depărtat.

Se ascultă a doua-ora **Dr. I. Rațiu** cu privire la declarațiunea dată lui Brote.

Dr. I. Rațiu: N'am cunoscut împrejurările, în cari s'a dat declarația, căci n'am fost de față la ședința Comitetului. Toate le-am făcut în urma informațiilor lui Brote. Mi susțin dera declarațiile de mai înainte.

Ședința se suspende pe 20 minute și punctul la 1 ora se redeschide. Juratul Nagy Mor lipsind, deschiderea se amână cu 5 min. La redeschidere se ridică:

Juratul **B. Feiltsch:** Întrăbă, că 1) în ședința dela 25—26 Maiu s'a stabilit textul în trei limbi a Memorandului?

Popu: Nu, decât în limba română.

Jur. **Feiltsch:** 2) Decă nu, atunci cine a făcut traducerea, seu cine a fost încredințat cu aceea?

Popu: vice-președintele Brote.

Jur. **Feiltsch:** 3) Pe Brote cine l'a încredințat?

Popu: Nu știu.

Președintele: Fiindcă Brote nu știe bine ungerese, atunci cine a tradus textul maghiar?

Popu: Brote l'a dat spre traducere unui jurist absolut.

Președintele: De unde știți acesta?

Popu: Dela însuși Brote, care mi-a spus-o în Viena.

Jur. **Nagy Mor:** Întrăbă de răspândirea și publicarea Memorandului.

Popu: Dice, că a dat odată răspunsul la acesta.

Jur. conte **Teleki Lászlo:** Întrăbă, că pe ale cui spese s'a făcut tipărirea și răspândirea Memorandului?

Popu: E știut, că partidele politice jertfesc pentru scopurile lor; spesele le-a purtat partidul politic român, poporul român.

Jur. **Teleki:** Cine a asemnat și controlat spesele?

Popu: Asta nu se ține de obiect, căci e o afacere internă a partidei.

Judele **Issekutz:** Dice, că tocmai din potrivă, se ține de obiect. Cere, ca acusatul să declare, decă vră se răspundă la întrebarea cu privire la spese, ori nu, ca să știe jurații și tribunalul a-și trage consecențele.

Popu: Locuesce departe și n'are conștiință nemijlocită despre lucru, der crede, că acestea le efectuează președintele partidului.

Jur. **Gajzago:** Efectuându-se Memorandul în ședința dela 25—26 Martie, la care a fost de față, este întrebă acusatul, decă s'a învoit ori nu cu acela și decă ia ori nu răspunderea?

Popu: Primesc totă răspunderea.

Jur. **Gajzago:** După ce ați dojenit pe Brote, pentru că a călcat dispozițiunile Comitetului, luat ați măsură, ca să nu se mai scotă broșuri?

Popu: Când eram în Viena, se publicase numai în „Tribuna“ și „Gazeta Transilvaniei“, pentru care lucru i s'a făcut lui Brote imputări aspre. Neavându însă conștiință, că au apărut și broșuri, n'a putut să facă nimic mai departe.

Președintele: Der alte dispozițiuni în sensul acesta n'ați luat?

Popu: N'am făcut nimic, căci nu stă în puterea mea să fac.

Urmeză ascultarea acusatului **Dr. V. Lucaciu.**

Președintele: Fost ați de față la ședința din 25—26 Martie?

Lucaciu: Am fost.

Președintele: În fasiune diceți, că nu ați fost.

Lucaciu: N'am dist asta niciodată.

Se cetesce fasiunea.

Lucaciu: Constată, că în cauza Memorandului n'a făcut nici o fasiune juridică, și fasiunea alăturată la acte e numai o conversațiune. El și Comitetul n'au făcut un Memorand, care se lovește în codicele penal, cum s'a dist în cercarea, ce i s'a pus înainte, ca să răspundă. Natural, că la o astfel de întrebare nu putea să răspundă altfel. În sens juridic dera n'a dat nici o fasiune.

Președintele: Luându parte la ședința din 25—26 Martie, ești înțebat, decă ai conlucrat la executarea concluseră Conferenței?

Lucaciu: Am luat parte, der declar, că acolo nu s'a luat nici o hotărâre cu privire la tipărirea și răspândirea Memorandului.

Președintele: Format a ca obiect de desbatere al ședinței textul Memorandului?

Lucaciu: S'a vorbit de așternere. Textul era făcut din 1890. S'au făcut dera numai modificări. Decă nu s'a satorit un text nou, ci s'a adoptat un text deja cunoscut, care s'a dat vice-președintelui.

Președintele: S'au făcut modificări esențiale?

Lucaciu: Nu.

Președintele: D-lu Coroianu a dist dimpotrivă, că textul dat de d-sa fiind voluminos, s'au lăsat unele părți.

Lucaciu: Nu, ci s'au lăsat afară numai date, er nu s'au făcut modificări în esența lucrului.

Președintele: De sigur, vă aduceți aminte, decă s'au făcut modificări la părțile incriminate, ori nu?

Lucaciu: Părțile incriminate nu le țin nici acum de obiect de acusă, decă n'am modificat nimic în ele. S'au luat dispozițiuni, ca textul definitiv să fiă purisat și tradus și în celelalte 2 limbi, ca să mergă cu el la Viena. Cu acesta a fost însărcinat Brote. În Viena l'am scris, der nu l'am mai citit. Pentru textul românesc pot să iau răspunderea, pentru celelalte însă nu, căci nu le-am colationat, fiind acesta cestiă de traducere.

Președintele: Aveți conștiință, cu cine a făcut Brote traducerea?

Lucaciu: N'am conștiință, der din auzite știu, că textul maghiar l'ar fi făcut prin un jurist absolut.

Președintele: Cine a dat lui Brote însărcinarea să facă traducerea textelor?

Lucaciu: Hotărârile verbale le-au comunicat lui Brote ceilalți membri ai comitetului din Sibiu, căci Brote n'a fost la ședința din cauza morții nevastei sale; el însă a executat hotărârile verbale.

Președintele: Ca primu secretar al Comitetului, ce însărcinare ați avut, după ce ați venit dela Viena, cu privire la publicare și răspândire?

Lucaciu: Memorandul a fost publicat și în foi streine. Decă noi, considerându faptul ca săvârșit, declar, că nu ne-am mai ocupat cu cestiă răspândirii și publicării.

Ședința se inchide la orele 2.

Ședința XI, dela 17 Maiu n.

Înainte de deschidere, public mai puțin ca de alte-ori în sala de pertractare. Galerile sunt ocupate de dame române. Președintele deschidându ședința la orele 8¹/₂, continuă:

Ascultarea lui V. Lucaciu.

Președintele: Primiți răspunderea pentru răspândirea Memorandului?

Dr. V. Lucaciu: Așa, cum mi s'a pus întrebarea, nu o primesc, ci primesc răspunderea numai pentru exemplarul român original subscris în Viena, căci textul acestui exemplar s'a făcut la 1890, s'a primit de Conferența din 1892 și de ședința Comitetului din 25—26 Martie 1892.

Procurorul: Dice, că membrii Comitetului au primit însărcinarea dela Conferența din 1892, ca să redigieze un Memorand pentru așternerea la Tron, apoi să-l potă răspândi, er în ședința din 25—26 s'a făcut Memorandul în forma acesta. În textul stabilit se cuprind pasagiile incriminate, prin urmare sunteți responsabil de răspândire.

Dr. V. Lucaciu: Comitetul executiv, e drept, a primit imputernicire, ca să facă un Memorand, care să potă fi așternut la Maiestății Sale. Mandatul acesta l'am și executat în ședința dela 25—26 Martie 1892. Textul românesc l'am subscris în Viena, și numai pentru acest text primesc răspunderea. După ce am satorit textul românesc, acesta l'am predat vice-președintelui Brote, ca să se traducă în limba maghiară și germană. Fiind însă aici cestiune de responsabilitate juridică, eu nu pot primi responsabilitatea pentru textul maghiar, ci numai pentru un text făcut de mine. Nu stăruiesc asupra acestui punct, pentru ca dera să mă ascund de responsabilitate și să arunc acesta asupra lui Brote, căci eu primesc deplina răspundere juridică pentru textul român. Eu n'aș pute spune cine a tradus celelalte texte, prin urmare d-lu procuror nu mă potă trage la răspundere de complicitatea unei fapte, care nu este a mea, ci aș pute s'o primesc numai atunci, când eu aș fi făcut traducerea.

Procurorul: Membrii Comitetului au știut, că Memorandul se va traduce și în limba maghiară, germană, francesă și italiană. Comitetul dera a fost imputernicit să execute mandatul Conferenței, decă trebuia să se îngrijească însuși de traducere.

Dr. V. Lucaciu: Prin împrejurări neatârnatore de noi, lucrurile au fost duse într-o direcți contrară voinței Comitetului. Nu este adevărat, că conferența ar fi hotărâtă traduceri, și d-lu procuror duce prin astfel de interrogatoriu lucrurile ad absurdum. prin expresiuni de felul: „*ugy kellett volna történi*“. Și étă de ce: eu, de pildă, pricepu limba maghiară. colegul meu Comșa nu o pricepe, prin urmare eu aș pute, el însă n'ar pute primi responsabilitatea pentru o traducere, care n'o pricepe. Cum s'ar potă dera să iau responsabilitatea juridică pentru un act, care nu e făcut, controlat, ori subscris de mine? Nouă nu ni-se potă imputa nici o neglijanță, căci, precum am arătat, lucrurile s'au dus în altă direcți, er decă este vre-o greșelă, atunci acesta a provenit din investigați, care a fost pusă pe-o basă foarte vagă și greșită.

Procurorul: Dice, că cestiunea, cum o pune Lucaciu, este de tot

nebasată și astfel s'ar eluda responsabilitatea penală din punct de vedere al dreptului criminal; accentuează, că membrii din comitet au avut ocaziune de-a se informa asupra traducerilor.

Dr. V. Lucaciu: Primesc teoria d-lui procuror, căci prin acesta își taie cranga de sub picioare. D-lu procuror a dist, că noi stăm aici ca persoane private și nu ca corp moral, er acum vine și face responsabil pe unul pentru lucrarea celuilalt. Vine dera și aruncă responsabilitatea pe noi toți. Legea penală cere responsabilitate personală, prin urmare eu cer a se precisa responsabilitatea juridică, D-lu procuror a susținut, că nu e abateră în texte. Ei bine, acesta s'a constatat prin talmaci *oficiosi*, er acum vine d-lu procuror și negă acesta constatare. Astfel lucrurile se duc la imposibil, și noi cerem scutul tribunalului și al on. Curții cu jurați, contra acestei procederi a d-lui procuror.

Procurorul: Repetă, că acusa e îndreptată numai asupra persoanei, individului, er nu asupra Comitetului, ca corporațiune morală.

Dr. V. Lucaciu: D-lu procuror face vorbe. Noi am dorit să se publice Memorandul numai după ce se va sci sôrtea lui la Tron. Memorandul însă, fără voința noastră, s'a publicat și în alte limbi, prin urmare noi nu mai putem fi responsabili pentru publicarea și răspândirea lui. Rămân decă pe lângă aceea, că nu pot lua responsabilitate juridică, decât pentru exemplarul subscris în Viena și așternut Coronei.

Judele **Issekutz:** Adevărat e, că în ședința din 25—26 Martie 1892, Comitetul s'a întrunit ca să facă un Memorand pentru a fi așternut Coronei și răspândit?

D. V. Lucaciu: Este adevărat, că Conferența din 1892 ni-a dat însărcinarea de-a așterne Memorandul la Tron; recunosc mai departe, că acest Memorand așternut la Maiestății Sale, Conferența a hotărât să-l publice și răspândescă.

Judele **Issekutz:** Prin ce puteți dovedi, că Brote a executat tipărirea Memorandului contra hotărârei Comitetului?

Dr. V. Lucaciu: D-lu jude nu-mi potă arăta fixarea termenului tipării din actele procesului, de-o parte; de altă parte s'a hotărât, ca Memorandul să se publice numai după ce s'ar sci sôrtea aceluia. Der precum am arătat, acesta totuși s'a întemplat fără de mandatul nostru, fără de conlucrare noastră! Prin urmare noi, acușatii, avem să dovedim pentru ce nu s'a făcut acesta seu aceea, ci procurorul are să dovedescă, că acușatii au conlucrat la răspândire.

Președintele: Cere să se declare acusatul asupra împrejurării, că Conferența din 1892 a hotărât două Memorande: unul pentru Maiestatea Sa, deja compus, altul pentru presa din patriă și streinătate: decă Comitetul a avut două sarcini deosebite.

Dr. V. Lucaciu: Nu era eselus, ca pe lângă Memorandul cătră Coronă, să se publice unul și pentru streinătate, cum s'a făcut și în 1882.

Președintele: S'au făcut dera două Memorande? Ei bine, identic este textul cel subscris și așternut în Viena, cu acela, pe care l'a stabilit Comitetul în ședința din 25—26 Martie?

Dr. V. Lucaciu: Eu iau răspunderea juridică numai pentru textul Memorandului subscris de mine în Viena și constat tot-odată, că acest

Memorandū nu cuprinde nimicū, ce ar vătēma legea.

Președintele: Din exemplarele tipărite în Maiu nu vi-s'au adresatū și D-vóstrē?

Dr. V. Lucaciu: Nu mi-s'au adresatū, ci am dusū cu mine douē din Sibiu cu ocazia când a venitū resoluția la Memorandū prin viceșpanul din Sibiu.

Președintele: Ei bine, de ce n'ați dīsū atunci sē nu se mai rēspāndēscā?

Dr. V. Lucaciu: Lucrul făcēndu-se fără de mandatul nostru, nici r u ne-amū mai ocupatū cu cestiunea acēsta, era prea tārđiu.

Jur. br. Feilitsch: Intrēbā despre protocoalele ședinței din 25—26 Martie 1892.

Dr. V. Lucaciu: Eu nu locuescū în Sibiu, prin urmare nu am conducerea lucrărilor cancelariei, nici nu potū sci ce s'a făcutū mai de parte.

Jurat. br. Feilitsch: De ce protocoalul din 25—26 Martie 1892 nu s'a alăturatū la arhivā?

Dr. V. Lucaciu: N'am redactatū protocoalul în scrisū, ci tōte hotăririle nōstre au fostū verbale. Nici nu s'a pututū lua protocoalul în scrisū. Cātū privesce statorirea textului, acēsta a fostū trēba referentului, care le-a datū lui Brote sē le copieze.

Jurat. br. Feilitsch: Fiind-cā n'ați colationatū esemplarele așternute Trovului și fiind-cā n'ați pusū pondū, decātū pe textul românū, ce motive v'au condusū ca totușisē așterneți Memorandulū în trei limbi?

Dr. V. Lucaciu: Pentru-cā suntū limbile patriei, și decā amū făcut'ō în specialū și ungesce, n'amū arātātū, decātū complesantā față de limba maghiarā.

Jurat. Nagy Mor: Recunōscēți, că ați iscălitū și textū maghiarū și germanū?

Dr. V. Lucaciu: Nu primescū responsabilitatea juridică, decātū pentru textul românū, pe care singurū l'am subscrisū.

Jurat. Nagy Mor: Ca cetățēnū maghiarū, și ca membru alū Comitetului de 25, aprobați rēspāndirea Memorandului?

Dr. V. Lucaciu: Primescū în principiu hotărirea Conferenței de-a se rēspāndi Memorandulū. În cazul concretū constatū, că publicarea s'a făcutū prematurū, contra voinței și fără conlucrarea nōstrā.

Ședința se suspinde pe 20 minute. După redeschidere, la orele 11 și 20 minutē se citește din protocoalū partea cu privire la rēspunsul lui Dr. I. Rațiu, ce se referesce la subscrierea Memorandului caligrafatū în Viena.

Ascultarea lui D. Comșa.

Președintele: Ai fostū de față la ședința Comitetului din 25—26 Martie 1892?

D. Comșa: Da!

Președintele: Ești acusatū, că te-ai învoitū și ai conlucratū la traducerea în diferite limbi, la tipărirea și rēspāndirea Memorandului.

D. Comșa: Intrebarea cuprinde mai multe aserțiuni nebasate, prin urmare nu potū rēspunde. S'a afirmatū în diferite rēnduri, că Memorandulū era gata încā în Conferența din 1890, ér în ședința dela 25—26 Martie nu s'au făcutū decātū modificări neesențiale, ca astfel sē se așternā Majestății Sale.

Președintele: Consună textul stabilitū în 1892, în ce privesce pasagiile incriminate, cu textul dusū Monarchului?

D. Comșa: Cunoscū textul stabilitū în ședința dela 25—26 Martie și celū publicatū în „Tribuna“, dér

celū de pe masa tribunalului nu-lū cunoscū, prin urmare nu potū da rēspunsū pozitivū.

Președintele: Locuindū în Sibiu, ați pututū avē ocașiā de-a cunōsce textulū broșurei.

D. Comșa: Cetidū textulū din „Tribuna“, am aflatū de prisosū a mai ceti și celū din broșurā.

Președintele: În Conferența din 20—21 Ian. 1892 Comitetulū a fostū însărcinatū cu așternerea fără amānare a unui Memoriu monarchului și altulū pentru streinătate. E acum întrebare, ce hotăriri a luatū Comitetulū față cu Memorandulū destinatū pentru streinătate?

D. Comșa: Preocupați fiindū numai de așternerea Memorandului la Tronū, nu ne-amū mai gânditū și la unū Memorandū pentru streinătate. Aici mai adaugū, că în concludulū Conferenței din 1892 nu este stabilitū timpulū, când sē se publice unū Memorandū pentru streinătate.

Președintele: Se vede din es-punerile D-vóstre, că ședința din 25—26 s'a învoitū, ca totū acelū Memorandū, care s'a așternutū Corōnei, sē se publice și rēspāndēscā în streinătate și în patriā.

D. Comșa: Din spusele mele nu rezultā, decātū atātū, că Comitetulū n'a făcutū în acea ședință, decātū a executatū concludulū Conferenței.

Președintele: Când ați aflatū despre tipărirea?

D. Comșa: Fiindū împiedecatū de-a participa la deputația din Viena, eu am aflatū îndatā din foi. Negū cu tōtā hotărirea, că vre-unulū dintre membrii Comitetului ar fi făcutū rēspāndirea.

Președintele: Ce dispozițiunī s'au luatū cu privire la traducerea Memorandului în mai multelimbī?

D. Comșa: Nici o dispozițiune, ci numai atātū, ca mijlocirea traducerii maghiare și germane sē fiā încredințatā lui Brote. În privința acēsta nu s'a luatū actū în scrisū.

Președ.: Care dintre d-nii membri din Comitetū a împărtășitū lui Brote hotărirea ședinței Comitetului din 25—26 Martie 1892?

D. Comșa: Nu potū sē spunū, nu-mī aducū aminte sē-i fi împărtășitū eu lui Brote, ci e probabilū, că o fi făcut'ō alți domni membri.

Președ.: Din instrucțiā se vede, că acusatulū a consimțitū cu hotărirea ședinței din 25—26 Martie cu privire la publicare și rēspāndire.

D. Comșa: Neluāndu-se în privința tipării și rēspāndirii nici o hotărire, eu nici n'am pututū consimți și conlucra.

Se cetesce fasiunea lui D. Comșa, în care se dice, că acusatulū a consimțitū și conlucratū la tipărirea și rēspāndirea Memorandului.

D. Comșa: On. tribunalū! Eu nu cunoscū limba maghiarā, judele investigator nu scia romānesce și confundā mereu conceptele de „Conferență“ și „Comitetū“ Cā ce va fi scrisū dérā elū în protocoalū, nu potū sē sciū.

Președ.: Dice, că nu pōte sē-i primēscā acēstā declarațiā, deōrece scie, că judele Gōdri din Sibiu cunōsce fōrte bine și limba germanā și limba romānā, prin urmare este eschisū neajunsulū de neînțelegere. Ațarā de aceea, protocoalul are tōte formele legale.

D. Comșa: Pōte d-lū Gōdri sē scie romānesce, dér nu scie așa, încātū sē înțelegā terminii mai grei. Ațarā de aceea, aflu instrucțiā tōrte mancă. Fasiunea acēsta nici n'ō potū considera de autenticā, pentru-cā de-o parte n'am înțeles'ō, de altā parte n'am subscris'ō.

Președ.: Fiind-cā Comitetulū de 25 a primitū mandatū și însărcinare

dela Conferență pentru tipărirea și rēspāndirea Memorandului, e întrebare, că ce a hotărītū în privința acēsta Comitetulū?

D. Comșa: Se provōcā la rēspunsulū deja datū.

Președ.: N'ați avutū și mai tārđiu vre-o consultare în privința tipării și rēspāndirii?

D. Comșa: Nu! După-ce, contra voinței Comitetului, Memorandulū s'a publicatū și rēspānditū, era de prisosū a mai lua dispozițiunī în direcțiā acēsta.

Președ.: Luatu-s'a procesū verbalū despre ședința Comitetului d'n 25—26 Martie?

D. Comșa: În ședințele Comitetului celū multū decā se iau notițe de singuraticī membri, protocoale în regulā însă nici-odatā nu se iau.

Președ.: N'ați băgatū de sēmā, ca unulū sēu altulū dintre secretarii Comitetului sē fi luatū notițe?

D. Comșa: Nu-mī aducū aminte, cu atātū mai vērtoșū, că nu era vorba de-a aduce vre-unū concludū, ci numai de executarea hotăririi Conferenței.

Președ.: Astfelū de notițe fost'au pēstrate ore-unde-va?

D. Comșa: Nu-mī aducū aminte.

Președ.: Partida are arhivā și aceste notițe nu s'au pusū în arhivā?

D. Comșa: Da, se punū procesele verbale ale Conferențelorū, sēu alte scrisori și broșuri, ce privescū partidulū. Notițe însă de felulū cestionatū nu s'au pusū în arhivā.

Se cetesce declarațiā datā lui Brote, subscrisā și de acusatū.

D. Comșa: Primescū subscrierea de a mea.

Președ.: Declarațiā acēsta cuprinde, că în 25—26 Martie s'a luatū protocoalū despre hotăririle ședinței cu privire la tipărirea și rēspāndire.

D. Comșa: Brote a stărutū sē-i dāmū o declarațiā, că nu elū, ci Conferențele i-au datū imputernicirea de-a tipări și rēspāndi Memorandulū. Eu am subscrisū declarațiā, credēndū, că cuprinde adevērulū și starea fapticā a lucrurilorū, dér acum vēdū, că ea este greșitā și eronatā, și că am fostū mistificatū de Brote în privința hotăririlorū Comitetului din ședința din 25—26 Martie 1892. Mai adaugū, că chiar la sfirșitulū Memorandului se dice, că Comitetulū e însărcinatū cu așternerea lui, prin urmare n'a pututū lua Comitetulū decisiunī cu privire la rēspāndire.

Președ.: Din fasiunile acusaților se vede, că Brote a fostū dojenitū pentru tipărirea și rēspāndire; din ce causā dérā acum în declarațiā, în care e vorba și de afaceri bănesci, s'a mai adausū, că acēsta s'a făcutū la dispozițiunea Comitetului?

D. Comșa: Eu, nefiindū în Viena, n'am pututū sē iau parte în faptā la dojana datā lui Brote, decātū celū multū prin absență; mai de parte declarațiā nu corēspunde cu starea fapticā, deōrece comitetulū nu a luatū dispozițiunī pentru tipărirea și rēspāndire, prin urmare nici în ce privesce partea financiarā.

Se dā o paușā de 10 minute. Redeschidēndu-se ședința, urmēzā:

Ascultarea lui D. P. Barcianu.

Președ.: Ați luatū parte la ședința din 25—26 Martie 1892?

D. P. Barcianu: Da!

Președ.: Sunteți acusatū, că în acea ședință ați luatū parte la stabilirea textului Memorandului.

D. P. Barcianu: Memorandulū s'a stabilitū în conferența din 20—21 Ian. 1892.

Președ.: Sunteți acusatū, că ați conlucratū și consimțitū cu publi-

carea, tipărirea și rēspāndirea Memorandului.

D. P. Barcianu: Acēsta n'am putut'ō face, deōre-ce Memorandulū a fostū votatū de Conferență, și Conferența a hotărītū așternerea lui. Comitetulū n'a luatū, prin urmare, o nouā hotărire.

Președ.: În fasiune recunōscēți, că în ședința din 25—26 Martie 1892 ați luatū hotărire privitorū la tipărirea și rēspāndirea Memorandului.

D. P. Barcianu: Judele de instrucțiā m'a ascultatū în Rēșinari, unde mē aflamū în recovalescentū; elū nepricepēndū bine limba romānā, a confundatū conceputulū de „Conferență“ cu celū de „Ședință“; de aici a urmatū inconvenientulū, că în protocoalū s'a luatū greșitū fasiunea mea.

Președ.: Decā nu s'a decisiū în ședința din 25—26 Martie 1892, atunci când a luatū Comitetulū o astfel de hotărire, căci de faptū s'a întēplatū tipărirea și rēspāndirea?

D. P. Barcianu: În privința publicării s'au luatū dispozițiunī la Conferență; noi în ședință ne-amū ocupatū numai cu modalitățile de așternere, făcēndū astfelū pendentā tipărirea și rēspāndirea de sōrtea ce-o va avē Memorandulū.

Președ.: Cum s'a întēplatū dérā totuși tipărirea și rēspāndirea?

D. P. Barcianu: Publicarea s'a făcutū mai întâiu în „Gazetā“ și în „Tribunā“ și s'au trasū apoi broșuri în Institutulū tipograficū, contra dispozițiunilorū unanime ale Comitetului. Acēsta a făcut'ō Brote.

Președ.: Fiind-cā ați esceptionatū fasiunea depusā, care consună cu declarațiā, ce ați subscris'ō pentru Brote în Sibiu, și fiind-cā recunōscēți subscrierea acēstei declarațiunī, ce felū de rēspunsuri puteți da în privința acēsta?

D. P. Barcianu: Vēdēndū declarațiā subscrisā de d-lū președinte și de secretarū, și credēndū, că e vorba de decisiunile Conferenței și că corēspunde adevērului, am subscris'ō și eu, fără de-a esamina mai de aproape cuprinsulū ei.

Președ.: Cum-cā acusatulū n'a pututū fi în rātăcire față de declarațiune, pe timpulū subscrierei, se vede de-acolo, că totū acēsta a fasionat'ō la judele de investigațiā cu multū mai tārđiu.

D. P. Barcianu: Înaintea judelei de instrucțiā nu m'am declaratū în sensulū cum se aflā în declarațiā datā lui Brote, fiind-cā declarațiā stā în contradicere chiar cu concludulū Conferenței din 1892.

Se cetesce procesulū verbalū luatū cu acusatulū de judele de instrucțiā din Sibiu, în care acusatulū recunōsce, că la ședința dela 25—26 Martie a luatū parte și că acolo s'a hotărītū textulū, tipărirea și rēspāndirea Memorandului.

D. P. Barcianu: Fasiunea mea nu e corectū luatā în acēstū procesū verbalū. Înaintea judelei n'am dīsū, decātū, că noi numai amū executatū decisiunea Conferenței în acea ședință, prin urmare n'amū adusū hotăriri nouē cu privire la tipărirea și rēspāndire. Astfelū de hotărire nici n'amū pututū aduce, deōre-ce tipărirea și rēspāndirea era pendentā de sōrtea Memorandului.

Președ.: Din fasiunile de ieri, se vede, că Brote a primitū dela membrii din Sibiu rezultatulū ședinței din 25—26 Martie 1892. N'a fostū acusatulū acela, care i-le-a comunicatū?

D. P. Barcianu: Nu!

Președ.: Dela cine dérā a primitū Brote dispozițiunī de tipărirea și rēspāndire; în declarațiā datā lui

Brote se dice expresu, că dela Comitetu?

D. P. Barcianu: Dela Conferența, ăr nu dela Comitetu. Eu însă nu i-am comunicat nimic lui Brote, în potrivă Brote, mi-a spus mie hotărârea Comitetului.

Presid.: Ai fostu cu deputațiunea la Viena?

D. P. Barcianu: N'am fostu.

Presid.: Ai cunoscință cine a concepiat declarația?

D. P. Barcianu: Nu știu nimic.

Ședința se închide la orele 2 d. a.

Ședința XII, dela 18 Malu.

Publicul e aproape exclusiv românesc. Ilu formeză mai alesu namele. Septimiu Albini e absentu, fiindu încă bolnavu.

Ședința se deschide la orele 8 și 20 min.

Juratul Nagy: Rógă pe Tribunalu, ca să numescă experti, cari să constate, decă declarațiunea dată lui Brote de unii din acușati nu e scrisă de vre-unul din cei, cari au iscălit'o.

D. Comșa: În privința acésta am spus deja ieri, că ea este scrisă de mine la rugarea d-lui Brote. Fiindu însă grăbitu, n'am luat în cercetare mai minuțiosă conținutul ei.

Președintele: Vre să constate, după ce te ai aduce aminte, că acușatul a declarat ieri, că a iscălit'o numai în grabă mare, dér că nu ar fi scris'o.

Se citește fasiunea de ieri a d-lui Comșa, după notele stenografate oficiale, și se constată după ele, că acușatul a iscălit'o în fugă mare, neavendū timpu s'o mai și citească, căci decă ar fi citit'o, nu ar fi scris'o.

D. Comșa: N'am dîșu ieri, că nu cunoscem cuprinsul declarațiunei.

Președintele: Vă facu atență, ca fasiunile, pe cari le dați, să fiă adevărate. Toți juđii cunoscū limba română și controléză spusele acușatoru. Vă rog să faceți de aci înainte fasiuni adevărate și sincere.

D. Comșa: Repetă, că n'a declarat ieri, că nu cunosc conținutul declarațiunei.

Președintele: După ce recunosc, că ai scris'o d-ta, fasionéză adevăratu cele ce știi.

D. Comșa: Dela ședința și până la facerea acestei declarațiuni a trecut unu an și eu nu mi-am adus aminte de cele, ce s'au hotărît în acea ședință. Brote a insistat să-i dăm acea declarațiune. L'am găsit atându de vorbă cu Dr. Rațiu și rugându-mă ca s'o iscălescū, am iscălit'o în grabă, după-ce am vădutu, că o iscălise și Dr. Rațiu.

Președintele: Cum se face, că fiindu de față d-lu președinte Rațiu, d-ta ai primitu îndrumare dela Brote și nu dela președinte?

D. Comșa: Eu, când m'am întelinitu cu dîșii, am pututu crede, că Brote s'o fi și înțelesu cu președintele și deci la rugarea d-lui Brote, ea să copiezu declarațiunea, n'am ositat și am executat'o. Am scris'o, fiindu-mi dictat de d. Brote.

Președintele: Din tôte câte spui avem credință, că cunoscă perfectu conținutul declarațiunii.

D. Comșa: Puteți crede ce voiți, dér repetu, că după unu an de dîle dela ședința, de care e vorba în declarațiune, și până la data ei nu-mi mai puteam aduce aminte de hotărârile luate. Am iscălit'o dér din bună credință.

Președintele: Brote, e stabilitu, că n'a fostu prezentu la acea ședință, dér d-ta ai fostu. Urméză dér, că d-ta trebuia să ști mai bine de hotărârile luate.

D. Comșa: N'am pututu eu, în grabă, să mai cercetezu, decă Brote a fostu prezentu la acea ședință seu nu. Ca însărcinat înse cu archiva comitetului și în calitatea sa de vice-președinte, se va fi informatu.

Președintele: Unde s'a scrisu acea declarațiune?

D. Comșa: În cancelaria d-lui Brote.

Președintele: Urméză dér, că ai avut tôte actele la îndemână, mai alesu, că diceți în declarațiune, că o faceți conformu procesului verbalu alu ședinței.

D. Comșa: Repetū din nou, că decă aveam timpū, eram mai precautu. Nu-mi potū da sēmă, cum s'or fi străcuratū aceste cuvinte în declarațiune, deorece eu nu-mi aducū aminte de unu procesu verbalu, fiindcă noi nu prea luămū procese verbale în ședințele nōstre. Mi s'a dictatū astfelū de Brote, așa l'am și scrisu.

Președintele: Stândū astfel lucrurile, este evidentu, că în ședința dela 25—26 Martie ai hotărît și răspândirea și publicarea Memorandului.

D. Comșa: Repetū, că fiindu grăbitu, am scrisu greșitu în locū de „conferința generală“, „ședința comitetului“.

Președintele: Nu potū primi acésta scusă. În declarațiune s'a scrisu deasupra șirului, că conformu procesului verbalu alu ședinței Comitetului se face declarațiunea. Prin urmare s'a pus atuncī temeiu pe acésta ședință.

D. Comșa: Imi aducū bine aminte, că i-am dîșu d-lui Brote, ca să amâne cestiunea pentru a doua dî, ca să cercetămū tôte cu amănuntulū, dér trebuindu-i pentru ora 3 după amēđi, când a fostu chîamatū la judele de instrucțiā, am făcutū totulū în pripă.

Președintele: Scrierea e forte corectă din tôte punctele de vedere; ea n'a pututu fi scrisă în grabă.

D. Comșa: Ca profesorū ar fi rușine să facū greșeli de interpunctuațiā și de stilū și de ortografīā. Brote mi-a dictatū și interpunctuațiā.

Președintele: Ceilalți subscriitorū ai declarațiunei au fostu și ei de față?

D. Comșa: Nu-mi aducū aminte de Barcianu să fi fostu de față, dér Albini a fostu în odaia de alături, în redacțiā diarului.

Barcianu: Intrebatū, răspunde, că a scris'o în cancelaria d-lui Brote, nefindū de față, decātu dîșulū și Brote.

Președintele (cătră Comșa): Fiindū de față d-ta, președintele, Albini și Brote, n'ai luatū d-vōstrē înțelegerea împreună?

D. Comșa: Când am intratū la Brote, elū vorbea deja cu d-lu Rațiu. Eu n'am luatū parte la convorbire, dér presupunū, că s'au înțelesu.

Președintele rógă în scrisu pe Drulū Kerekes, ca să vadă pe acușatulū Albini, care e bolnavu, și să-i raporteze când va putē veni pacientulū la ședință.

Procurorulū Vita Sándor: Acușatulū Comșa a mărturisitū, că atuncī, când a iscălitū declarațiunea, nu și-a adus aminte de hotărârile comitetului, ér acum, după 2 ani de dîle, își aduce bine aminte, că nu s'a vorbitū în ședință despre tipărirea și răspândirea Memorandului.

D. Comșa: Acum, când mă găsescū în fața judecătorilorū, m'am gânditū bine la cele ce s'au hotărîtū, pe când atuncī mă grăbiamū. Declarațiunile mele de acum suntū în temeiu al actelorū, pe cari le-am studiatū, să știu, ce s'a petrecutū și ce să vă răspundū.

Judele Issekutz: Deorece d. Brote și-a spusū, că-i trebuie declarațiā pen-

tru judele de instrucțiā, nu potū presupune dela unū omū inteligentū, ca d-ta, că ai avut de gândū să dai judelui de instrucțiā unū actū cu date false. Nu se potū admite dér observațiunile d-tale.

D. Comșa: Avendū tōtā increderea în președintele nostru și vędendū și iscălitura sa, puteamū să credū, că se vorū fi înțelesū deja. Așa dér ori-ce mi-s'ar fi dictatū de d-lu Brote în sensu politicu, așa fi scrisū ori-ce.

Unū juratū: Declarațiunea ai scris'o d-vōstrē ca omeni privati, ori ca membri ai comitetului?

D. Comșa: Răspunsulū ilū puteți lua din actulū de declarațiune.

Juratulū Nagy: Cum a ajunsū acéstu actū în mânia tribunalului?

Președintele: Brote însuși l'a predatū judelui de instrucțiune.

Juratulū Nagy: Cere cetirea procesului verbalu incheiatū de judecătorulū de instrucțiune cu Brote.

Președintele: Intrébă pe procurorū să se pronunțe asupra acestei cereri.

Procurorulū: Răspunde, că va decide asupra ei după ascultarea acușatorilorū.

Președintele: (cătră Dr. Rațiu): In ce împrejurări ai făcutū acésta declarațiā?

Dr. Rațiu: Mă aflam din întemplantu în cancelariā, când a venitū Brote și mi-a cerutū acea declarațiā.

Președintele: Brote pentru care trebuință v'a cerutū declarațiā?

Dr. Rațiu: Nu-mi aducū aminte din cuvēntū în cuvēntū, dér ni-a dîșu, că are trebuință de o declarațiā.

Președintele: Corăspunde cuprinsulū declarațiunei adevărului, că s'ar fi hotărîtū în ședința dela 26 Martie, ca Memorandulū să se răspāndescă, tipāriindu-se în mai multe limbi?

Dr. Rațiu: Am mai declaratū, că asupra ședinței dela 26 Martie am primitū informațiuni dela Brote. Nu știu nimic de acésta hotărîre a comitetului, știu însă că acésta hotărîre este a conferinței naționale.

Președintele: În declarațiune stă negru pe albū, că acésta hotărîre s'a luatū în ședința din 26 de comitetu, ér d-ta ca președinte prin declarațiā dată ai întăritū acésta.

Dr. Rațiu: Nefindū la ședință de față, am iscălitū declarațiunea după spusele lui Brote. De altfelū pentru mine e unū lucru bagatelū declarațiunea, deorece nu mi-se pare importantū când s'a hotărîtū, ci ceea ce s'a hotărîtū. E însă faptū, că conferința națională a hotărîtū publicarea și răspāndirea și nu înțelegū insistența asupra hotărîrii aceluiași lucru și în ședințele Comitetului. Comitetulū n'avea să eșecute, decātu o hotărîre luată de unū factorū mai înaltū.

Președintele: După câtū am înțelesū din fasiunile acușatorilorū, în tôte ședințele și conferințele dinainte de 1892 s'a hotărîtū numai compunerea și așternerea Memorandului la tronū. Nu cum-va ședința din 25—26 Martie 1892 a hotărîtū redactarea, tipărirea și răspāndirea unui Memorandū?

Dr. Rațiu: Memorandulū a fostu deja în 1890 compusū și de atuncī s'a discutatū numai indeplinirea hotărîrii conferinței, adecă înaintarea Memorandului la tronū. Conferința națională a hotărîtū deja, ca și opinia publică europeană să fie informată și, se înțelege, a hotărîtū în consecență răspāndirea Memorandului în mai multe limbi.

Președintele: În calitate de președinte alū comitetului naționalū trebuie să știți, decă înainte de 1891

s'a hotărîtū textulū vre unui Memorandū?

Dr. Rațiu: Eu sunt președinte numai din 1892; în acéstu timpū am găsitū deja tôte hotărârile luate.

Președintele: Fost'ai membru alū comitetului înainte de 1892, și de când?

Dr. Rațiu: Am fostu membru de când s'a formatū partidulū naționalū.

Președintele: Ca membru trebuie să ști, decă înainte de 1892 s'a hotărîtū vre-odată tipărirea și răspāndirea unui Memoriu în diverse limbi?

Dr. Rațiu: Imi aducū aminte, că în anulū 1881 Conferința națională a adusū unū concludū, ca să se facă unū Memorandū esplicativū în limba francesă, germană și mi-se pare și ungerescă, nu știu sigurū. Acéstu Memorandū s'a făcutū la 1882 și în elū s'au discutatū tôte cele 9 puncte ale programului partidului și s'au argumentū cu acte oficiose tôte cele susținute într'ensulū.

Președintele: Așader concludulū din 1881 nu e identicu cu celū din 22 Ianuarie 1890.

Dr. Rațiu: Principiulū, ca opinia publică să fie informată de plāngerile nōstre, s'a hotărîtū încă din 1881 și s'a urmatū până la ultima conferința națională.

Președintele: Textulū privitorū la articolulū de lege despre uniune din acélū Memorandū a fostu identicu cu celū incriminatū?

Dr. Rațiu: Memorandulū din 1882 a tratatū cestiunea sub altă formă, dér fondulū e același și fiindū același și argumentele.

Președintele: Despre hotărîrea ședinței Comitetului din 25—26 Martie numai dela Brote ai primitū informațiuni?

Dr. Rațiu: Numai dela Brote.

Președintele: D-ta, ca președinte, pe ce basă ai luatū dispozițiū pentru tipārire și răspāndire?

Dr. Rațiu: Eu n'am făcutū nici unū felū de dispozițiū în privința traducerei, tipārirei și răspāndirii.

Președintele: Decă n'ai dispusū, cum ai pututu da declarațiunea în numele comitetului?

Dr. Rațiu: E clarū, că fiindū hotărîtă tipărirea de conferența generală, am avutū a purta și spesele.

Președintele: De câte-ori ai fost la Sibiu și fiindcă numai dela Brote ai luatū informațiuni, nu ai întrebatū și pe alți membri despre concludulū ședințelor?

Dr. Rațiu: Deorece în ședința din cestiune n'am fostu și fiindū pe acele vremuri lucrulū principalū înaintarea Memorandului la tronū, n'am mai întrebatū asupra ședinței.

Președintele: Atuncī de ce ai iscălitū d-ta declarațiunea?

Dr. Rațiu: În declarațiune nu vędū alt-ceva, decātu ce s'a fostu hotărîtū de conferența generală. Fiindū informatū de Brote, că s'ar fi luatū și de ședință aceeași hotărîre, pe care o luase conferența, nu vędū crima acestei repetițiuni.

Președintele: Ai declaratū, că ai dojenitū pe Brote la Viena pentru prematura publicare. Cum se potrivește acésta fasiune cu declarațiā dată lui Brote, unde ilū aprobați și-i dați chiar și spesele de tipārire și răspāndire?

Dr. Rațiu: Am reprobatū pe la finele lui Mai în Viena, că s'a publicatū prea de timpuriu în „Tribuna“ dér n'am reprobatū, că s'ar fi tipāritū în broșuri.

Ședința se suspendă pentru 25 minute.

Ședința se redeschide la ora 11.

Se citește Atestatulū medicalū, din care se vede, că acușatulū Septimiu Albini e bolnavū și nu se pōte pre-

sentă la pertractare, decât peste 3 zile.

Un jurat: Întrăbă pe Dr. Rațiu, pentru ce și cum ocură vorba: *Conformă protocolului în Declarația.*

Dr. Rațiu: A spus adese, că acesta a făcut-o după informațiunile primite indirect. Protocolul din vorbă nu se afla la mine, căci președase un altul la acea ședință. Probabil, că nici nu exista un asemenea protocol.

Același jurat: După ce nu ați luat parte la numita ședință a Comitetului, pentru ce d-lu Brote vă cere să subscrieți un asemenea act, fără a Vă prezenta și protocolul?

Dr. Rațiu: Așa m'a informat d-lu Brote, și eram dator să-i cred, căci era vice-președintele Comitetului.

Un jurat: D-văstră ați reprobăți indiscrețiunea d-lui Brote, fiindcă a publicat Memorandul prea curând, pentru ce ați excepționat textele scrise în ungurește și nemțește?

Dr. Rațiu: Am reprobăți în Viena publicarea Memorandului în „Tribuna” și „Gazeta Transilvaniei”, căci numai acesta ne era cunoscută.

Urmază:

Ascultarea lui N. Cristea.

Președintele: Fost'ai de față la ședința Comitetului din 25—26 Martie?

Cristea: Da!

Președintele: Ești acusat, că ai luat parte la redactarea și stabilirea textului din pasagiile incriminate.

Cristea: Am luat parte la stilizare, nu redactare.

Președintele: S'au făcut modificări în pasagiile incriminate?

Cristea: Nu s'au făcut.

Președintele: D-lu Coroianu a spus, că această ședință a avut chiă-marea, ca să suprimă pasagiile, care ar fi contra legii. De ce nu s'a suprimat?

Cristea: Nu erau pasagii contra legii, nu sunt nici acum, deci nu avem ce suprima.

Președintele: Primesci răspunsibilitatea pentru ele?

Cristea: Primesc din totă inima.

(Românii strigă cu un glas: „Să trăească”. Președintele sună clopoțelul și amenință pe întrerupătorii cu scotere afară și închisore de 8 zile.)

Președintele: În Conferența din 92 s'a făcut propunerea de tipărire și răspândire cât mai curând?

Cristea: Nu. D-lu Patița a propus să așteptăm cu tipărirea până după așternerea Memorandului la Impărat și până după primirea rezoluțiunii.

Președintele: Fost'a decis în ședința din 26 Martie, ca să se tipărească Memorandul?

Cristea: Nu, căci în privința aceasta se hotărise mai înainte, ca să se aștepte sorțea Memorandului.

Președintele: Conclusele Conferenței din 1892 au însărcinat comitetul cu tipărirea și răspândirea Memorandului, der cum s'a executat această însărcinare?

Cristea: Prin ducerea Memorandului la Viena.

Președintele: Der comitetul a dispus ceva în această privință?

Cristea: Nu știu să se mai fi luat altă dispoziție.

Președintele: A locuit Brote în Sibiul?

Cristea: El locuia în Sibiul, der eu nu sunt îndatorat să îngrij și a ști de absența lui.

Președintele: În absența lui Brote, cine l'a înlocuit?

Cristea: Eu, der nu și în ceea ce privește administrația și biroul.

Președintele: Corăspund pasagiile incriminate cu cele stabilite în ședința din 26 Martie?

Cristea: După cât mi aducă aminte, nu este nici o diferență între manuscrisul prezentat Impăratului și celea publicate.

Președintele: După ce ați știut de sorțea Memorandului, s'a mai scos o ediție de Memorande, ori nu?

Cristea: Nu știu.

Președintele: În fasiunea d-văstră, luată la judele de instrucție, ați mărturisit, că în ședința din 26 Martie s'a hotărât și referitor la tipărirea și traducere.

Cristea: Am protestat și atunci contra acelui protocol, protestez și acum. Atunci nu am scris protocolul.

Președintele: S'a luat protocol în ședința din 26 Martie?

Cristea: Nu.

Un jude: Ai spus, d-le acusat, că Patița a făcut o propunere de traducere în mai multe limbi. S'a dezbătut această propunere și ce concludus s'a luat?

Cristea: Nu s'a adus nici o hotărâre. Patița a spus, că nu grăbim și să așteptăm până după prezentarea Memorandului.

Un jurat: Ați fost membru în comisia, care a prezentat Memorandul în Viena?

Cristea: E de însemnătate și serioasă această întrebare?

Președintele: S'a făcut din motivul, că în Viena s'a scris Memorandul, și voiam să șcim, dacă l'ai scris și d-ta?

Cristea: Regret, că nu am fost la Viena și așa nu am putut subscrie. — Urmază:

Ascultarea lui Patriciu Barbu.

Președintele: Sunteți acusat, că ați distribuit mai multe exemplare din Memorandul.

P. Barbu: Cu ocazia investigației am declarat judeului de instrucție, că la adresa mea a sosit un pachet cu Memorande, pe care l'au desfăcut oamenii din cancelaria mea. Exemplarele le-am pus la o parte și funcționarii mei au distribuit aceluia, care au cerut din ele. Eu însă personal n'am dat nimărui nici un exemplar. Dacă însă mi-s'ar fi cerut, le-aș fi dat, fiindcă n'am aflat și nu aflu în ele nimic punibil. Distribuția aș fi făcut-o cu atât mai vârtos, că textul Memorandului se publicase deja în diaristica română și streină și pentru-că nu s'a dat ordin să oprească, nici din partea autorităților judecătorești, nici din partea autorităților administrative.

Președintele: Câte exemplare ați primit?

P. Barbu: Nu știu, nu mă interesează așa de mult de numărul broșurilor primite și de cuprinsul lor, căci deja din diare cunoscăm textul Memorandului.

Președintele ordonă cetirea fasiunii acusatului, apoi îl întrăbă, când a observat, că nu mai are exemplare din Memorandul?

P. Barbu: Nici-odată.

Procurorul: Ce dispoziții ați luat cu privire la distribuția exemplarelor?

P. Barbu: N'am luat nici o dispozițiune, fiind de prisos, căci broșura n'a fost oprită.

Ascultarea lui Dr. T. Mihali.

Președintele: Ați participat la ședința comitetului din 25—26 Martie 1892?

T. Mihali: Da!

Președintele: Ești acusat, că ai conlucrat la compunerea textului Memorandului.

T. Mihali: Da! am conlucrat, der nu în ședința din 25—26 Martie 1892, ci la Conferența din 1892, când s'a stabilit definitiv textul Memorandului. Altfel în ședința din 25—26 Martie nu s'au făcut, decât schimbări stilare.

Președintele: În punctul 6 din actele conferenței din 1892 se dicea expres, că Conferența esmite un comitet de 25, care să compună un Memorandul, prin urmare Memorandul l'a făcut Comitetul.

T. Mihali: La acesta observ, că actele Conferenței din 1892 mai cuprind și o altă hotărâre (pt. 4), care dice, că Memorandul e deja gata și nu mai rămâne, decât să se așternă „fără amânare”. Espreșiunea „fără amânare” presupune deci, că Memorandul era stilat și stabilit definitiv.

Președintele: Urmază deci, că textul Memorandului, așternut Coroinei, este identic cu cel publicat în diare și broșuri.

T. Mihali: Da, după cunoștința mea este identic; constat însă, că înainte Conferenței din 1892, noi am avut deja textul unui Memorandul, care ni-s'a trimis, ca proiect, și care a servit de basă Memorandului așternut Coroinei.

Președintele: Coroianu a spus, că misiunea ședinței din 25—26 Martie 1892 a fost de-a omite acele părți din Memorandul, care vătămă constituția. De ce der nu s'au omis pasagiile incriminate în actul de acusațiune?

T. Mihali: Astfel de pasagii n'am recunoscut, nici nu recunosc, că ar cuprinde, atât proiectul, ce ni-s'a pus la dispoziție, cât și Memorandul stabilit definitiv. În ce privește tipărirea și răspândirea Memorandului, nu pot să declar, decât că acesta a hotărât-o Conferența din 1892, er Comitetul n'a făcut, decât să execute hotărârile Conferenței.

Președintele: Mai ești acusat cu răspândirea și distribuția exemplarelor, ce ti-s'au trimis.

T. Mihali: Este adevărat, că am primit exemplare din Memorandul, în număr de 40—50, și că li-s'au dat aceluia, care au cerut. Exemplarele erau în limba română și ungurească, și chiar fișpanul (prefectul) din Solnoc-Dobăca a cerut unul.

Jur. br. Fellitsch: Întrăbă, că președintele ședinței din 25—26 Martie luat la dispoziție, ca să se facă proiect verbal?

T. Mihali: Nu era nevoie de acesta. În ședința s'a vorbit numai despre așternerea Memorandului la Tron, amânându-se expres tipărirea și răspândirea lui până la termenul, când se va ști starea Memorandului.

(Ședința se ridică pentru 10 minute și după redeschidere, urmază:)

Ascultarea lui G. Triponu.

Președintele: Luat'ai parte la ședința Comitetului din 25—26 Martie?

G. Triponu: Regret, că n'am putut lua parte. Declar însă, că am contribuit și eu la compunerea Memorandului, însă în Conferența din 1892. Și acesta s'a întâmplat astfel: Mi-a venit la cunoștință, că tericitul Manu din Bistrița i-a sosit un proiect de Memorandul, care se se discute și voteze în adunarea Clubului nostru electoral. Fiind cu o ocazie la d-lu Manu, am cerut numai fugitiv. Mergând la Conferență, unde textul Memorandului se prezentase lucrat definitiv, eu încă am votat pentru așternerea, publicarea și răspândirea lui. Să nu credeți, d-lor, că eu m'aș pune pe basă negațiunii; deși n'am luat parte la ședința din 25—26 Martie,

totuși eu nu vreau să mă subtrag de la răspundere.

Președintele: La Conferența din 1892 s'a hotărât, ca Memorandul să se stabilizească, tipărească și răspândască, prin urmare el n'a putut fi cerut în Conferență, după cum ați spus în fasiune.

G. Triponu: Să nu se pună mare temei pe fasiunea mea, ce-a luat judele de instrucție din Bistrița, că el bietul era bolnav. Eu voiesc d-le președinte, să dau aici toterepunsurile și esplicările privitoare la obiect. Din actele Conferenței din 1892 se poate vedea, că Memorandul era concipat, revădit și censurat în mai multe ședințe ale Comitetului. Asta s'a întâmplat deja până în 1890. Raportul comitetului referitor la această chestiune s'a predat spre studiere unei comisii de 30. Raportorul acestei comisii, dând semă despre lucrările ei, a spus, că comisiunea de 30 aduce la cunoștință Conferenței, că Memorandul este compus și revădit astfel, încât se poate privi astel ca definitiv. Conferența din 1892 dice în pt. 4, că toate conclusele Conferenței din 1890, cu privire la Memorandul, se susțin, er Conferența însărcină un comitet de 25, ales din sinul ei, cu așternerea Memorandului.

Președintele: Conferența din 1892, în legătură cu pt. 4, a luat și altă hotărâre (pt. 6), în care se dice, că comitetul de 25 este încredințat cu compunerea, publicarea și răspândirea unui Memorandul, prin urmare, el n'a putut să fi făcut în Conferența din 1892.

G. Triponu: După părerea mea, concludus acesta se raporta la un alt Memorandul mai voluminos și de caracter explicativ, care se se publice și răspândască, pentru a informa opiniunea publică din afară asupra situațiunii Românilor din Transilvania și Ungaria. Urmază deci, că concludusul primu (pt. 4) nu eschide concludusul alu doilea (p. 6).

Președintele: Recunosc, că este deosebire cu privire la Uniune în textul broșurei și între acela așternut Majestății Sale?

G. Triponu: Eu cred, că părțile incriminate sunt identice.

Președintele: Ti-s'au trimis exemplare din Memorandul?

G. Triponu: Da! mi-s'au trimis, însă cu durere trebuie să V'o declar, că mi-le-a confiscat poliția din Bistrița, încă pe când nici nu le desfacusem. Dicu cu durere, pentru că ele nu mi-au fost trimise, ca să mi-le confisc poliția, ci ca să le împartu poporului. Și când am spus, că n'am avut ocazie să le răspândesc, n'am voit să dicu, că m'aș subtrage de la răspunderea pentru răspândire, căci eu, d-lor, nu mă pun pe terenul negațiunii.

(La dorința procurorului, se dă cetire fasiunii acusatului, și însuși președintele s'a vădit necesitat să recunoscă, că fasiunile acusatului consună cu declarațiile făcute aici.)

Un jurat: A luat parte acusatul la deputațiunea din Viena?

G. Triponu: Cu durere trebuie să vă mărturisesc, că n'am putut lua parte.

Tălmăciul interpretând declarația asta a acusatului, a omis cuvântul „cu durere”, er câți-va dintre jurați au exclamat tendențios „dalommal.”

(Ședința s'a ridicat la orele 2 p. m.)

Căsătoria civilă în dietă.

Guvernul unguresc nu s'a mulțumit cu palma, ce i-a dat-o Camera magnaților, când a respins cu majoritate de voturi proiectul de lege privitor la introducerea căsătoriei civile obligătoare, ci din nou și-a încordat puterile pentru a face la isbândă acestu nenorocitu proiectu.

În ședința de Joi a dietei ungurești, proiectul a fost din nou pus la ordinea zilei, și deși unul dintre miniștri a spus, că guvernul s'a îngrijit de-a mijloci dela înființarea Sa numirea încă a câtorva membri noi în Camera magnaților, cu ajutorul cărora speră să p'otă dobândi o majoritate, pentru aceea însă s'au aflat mai mulți deputați în frunte cu contele Apponyi, cari au declarat, că vor lupta și cum din toate puterile pentru a face să cadă proiectul guvernului.

Erli, Vineri, s'au continuat în dietă esbaterile. Au vorbit cinci înși în contra proiectului. Intre aceștia a fost contele Iuliu Szapary, fostul ministru-președinte, care își exprimă speranța, că Camera magnaților și a doua-oră va respinge proiectul.

Lupta guvernului e desperată. Nimeni nu p'ote prevedea, pe a cui parte va fi vingerea. La totă întâmplarea însă, guvernul Wekerle, decă nici acum, la a doua încercare, nu va isbuti, va rămâne r'ate blamat și va trebui să-și ia c'atrasele și să se ducă...

„Procesul unei națiuni“.

Sub acestu titlu a apărut la Paris o nouă broșură în limba franceză, care tractează despre procesul Memorandului și despre s'orțea Românilor din Transilvania. Autorul acestei broșuri este Iean d'Arges. Introducerea acestei broșuri se ce:

Pe când voru eși la lumină aceste gini, în Clușiu se întâmplă un faptu dreptu: jurații maghiari judecă 25 de asași, cari compun comitetul executiv al partidei naționale române din Transilvania, unu poporū întregū este trasū înăea judec'atei maghiare, acusatū de înaltă dare contra unității statului maghiarū.

Ce felu de acușatiune este ac'asta? Ce e crima lorū?

La ac'asta voimū noi să răspundemū în broșura de față, pentru ca să aducemū cunoșcință o monstruoasă politică, e arată, că la finea secolului altu XIX, centrul Europei, o națiune întregă e r'umată, unu poporū întregū e asupritū Maghiari.

După ce arată raporturile numerice ale populațiunii din Ungaria, continuă:

Persecuțiunile Maghiarilor au devenit sistematice, nu se respectăză legile; hidu școlii române cu forța, înființăzăză le pentru maghiarizarea copiilor dela până la 6 ani; justiția e o armă de perutiune în contra preseii române; în altu din urmă s'au făcutū multime de conșnări, amende și suprimări; legi nouē făcute în contra Românilor și s'au încoronate aceste fapte, se pitu scene vandalice asupra locuințelor m'ânlorū. Ac'astă campaniă cr'ancenă de ghiarisare impune Românilor limba m'arā, uit'andū, că unulū dintre apostolii ghiarilor a dișu: Desvoltarea unui poporū nu se p'ote face, dec'atū în limba națională...

Vorbindū despre pasagiile înminate din Memorandū, dice:

Români au atentatū la unitatea statui maghiarū, adres'andu-se la imp'erați, suveranul lorū, și protest'andū în tra tuturorū ilegalităților s'evirșite de ghiarī în contra lorū. Maghiarii au presiunea absurdă de a forța pe Români să ast'ernă pl'angerile lorū la cabinetul Budapesta...

Ce codu penalū, ce lege, fiă și speșă, p'ote să incrimineze aceste pasagi? Justiția, care judec'atorū ar putē con-

damna aceste pasagi sincere și leale? Nimeni! Guvernul maghiarū însă, prin vocea procurorului s'eu, a trasū la bara justiției — și ce justiția! — unu poporū de 3 milioē locuitori. Curtea cu jurați din Clușiu judecă o națiune întregă; ea face procesū întregulū poporū rom'ânū, care și-a alesū comitetul s'eu, a inventatū delictē de pressă, pentru a face unu procesū monstruosū contra șefilor partidului naționalu rom'ânū, pentru a maghiarisa prin terore și violență unu poporū, care își reclamă dreptul s'eu divinū de esistență în propria sa țēră. Care e acelu „delictu“, ce se spune în acelu pasagiū? Acelu pasagiū nu conține alt-ceva, dec'atū descoperirea leală a viol'arilor comise în contra dreptului istoricū alu poporului rom'ânū, garantatū de imp'erațelū însu-și; acelu pasagiū nu îndemnă nici la revoltă, nici la m'asurī de violență, ci conține numai pl'ângerea dr'epțā și leală a unui poporū c'atră domnitorul s'eu, discut'andū o cesiune de dreptū publicū și constituționalū.

Care e acelu delictu? — Nu e delictu, ci persecuțiune față de unu poporū leală și credinciosū patriei! Acesta e unu pretextū inventatū de guvernul maghiarū, pentru a arunca în temniță pe șefii poporului rom'ânū, separ'andu-lu ast-felū de conducătorii s'ei, și ast-felū a putē mai ușorū maghiarisa.

Ac'astă m'asurā însă nu va duce la scopū, căci poporul rom'ânū e tare; elū s'a luptatū veacurī întregī contra tuturorū hōrdelorū barbare din Asia: ei vorū resista și uneltirilorū Maghiarilorū. Justiția maghiarā nu va putea sugruma nici-odată luptele Românilorū.

Nu! Români nu vorū deveni Maghiari, ci vorū rămâne aceiași fi ai Romanilor de odinioară, ei vorū rămâne acolo unde i-a aședatū Traianū, ca să apere și să sustină în secolii viitorī falnica gloriā a r'asei latine. Temnițele vorū fi pline de eroi naționali, d'er poporul rom'ânū își va ap'era esistența sa și esistența r'asei latine. Descendenții unui poporū asiaticū nu vorū pute nimici pe fiul unui poporū, care odinioară stăp'ana întregă lume; r'assa latină nu se va închina înaintea loviturilorū Maghiarilorū!

Descriindū mai departe rescōla Maghiarilorū în contra casei de Habsburg, broșura încheiă dic'endū:

Europa are acum cuv'entulū. Ac'astă se impedece, ca să nu se întâmple complicațiuni în Peninsula-balcanică și t'ote p'oporele să trăiescā în pace și armoniā, av'endū drepturile lorū și cu deosebire poporul rom'ânū în numărū de 3 milioē.

Europa va lua în ap'erare acestū poporū în contra Maghiarilorū, pentru ca să nu fiă obligatā a rezolva cesiunea naționalitățilorū din imperiulū austro-ungarū prin m'asurī neprev'edute.

Presă străină și Procesul Memorandului.

Multime de diare mari din streinătate se ocupă cu procesul Memorandului, pl'ed'andū cu căldurā pentru îmbunătățirea sortii n'ostre, a Românilorū asupritī.

Diarele franceze, în primulū r'endū, scriu articuli însușefitorī pentru causa n'ost'ră. Așa de esemplu: „La Justice“ scrie unu articulu sub isc'ălitura lui Clemenceau, șefulū marei partidū radicalū din Francia. Apoi „L' Eclair“, publică unu articulu de fostulū ministru de esterne Flourens; dup' aceea „Figaro“, „Siecle“, „Le Soir“, „Observateur Français“, „Le Temps“, „La Nation“, „Journal des Debats“, „Gazette de France“, „La Patrie“ (Paris), „Republique française“, „Libre Parole“, „La France Nouvelle“, „L' Independance Belge“, „L' Europe“, „La Verite“, „L' Intransigent“, „Le Matin“ etc. etc.

Dintre diarele engleze: „Times“, „Morning Advertiser“, „Standard“, „Daily Chronicle“, „New-York Herald“, „Pall Mall Gazette“ etc.

Diare germane, cari au scris favorabilū pentru noi: „Kreuzzeitung“, „Tägliche Rundschau“, „National Zeitung“, „Post“ (ar-

ticolulū dint'eiu) firesce trimisū dela Pesta, a fostū contra Românilorū, altu doilea p'entru Rom'ânū), „Posener Zeitung“, „Ost-deutsche Rundschau“, „Deutsches Volksblatt“ etc.

D'er mai alesū pressa italiană sprijinesce forțe multu cauza n'ost'ră. D-lū Palma, profesorū de dreptulū constituționalū la universitatea din Roma, a scrisū unu studiu ad'encū asupra mișc'arei n'ostre, pl'ed'andū pentru federațiune. Articole căldurose au scrisū diarele: „Il Diritto“, „Fanfula“, „La Tribuna“, „Gazetta Piemontese“ (Turin), „Corriere della Serra“ din Milanū, „Italia del Popolo“, „Il Veneto“, „Arena“, „Il Pungolo“, „Fieramosca“, „Il Cittadino“ etc.

Vestitulū inv'et'atū francesū Gaidoz a publicatū în revista „Revue de Paris“ unu interesantū articulu asupra st'arei Românilorū din Transilvania și Ungaria. Elū combate teoria lui Roessler, și la fine descrie suferințele n'ostre și pl'ed'eză pentru libertatea n'ost'ră națională. Se găsescū însă ic'ă coala, mai cu s'emă prin pressa germană, diare, cari în schimbulū unei pl'ăți grase, scriu minciunī gr'oznice asupra procesului Memorandului, l'aud'andū pe Ungari și „liberalismulū“ lorū și defaim'andu-ne pe noi Români. Așa unū scribalū perciunatū dela „Berliner Tagblatt“, imbatū pe cetitorii s'ei cu apă rece, scriindū minciunī ca aceste: „că Români au cerutū în Memorandū, ca Transilvania să fiă unită cu România“, că „înainte de 1848 nici nu erau Rom'ânū în Ungaria, că limba rom'ână e făcutā din limba ungurescā și nemțescā“, și alte bazaconii ca d'alde aceste.

Guvernul ungurescū dă cu grosulū banū din fondulū de dispozițiune de 250.000 fl., anume votatū pentru acestū scopū din bunulū statulū, precum și din alte isvōre, pentru ca să „lumineze“ lumea cultā asupra procesului Memorandului. D'er aceste apucături și-au tr'aitū traiulū, căci lumea cunoșce acum în de ajunsū multū tr'ambit'at'ă „libertate“, de care ne bucur'ămū noi Români sub obl'ăduirea ungurescā.

Dela Curtea cu jurați.

(Telegrame part. ale „Gaz. Trans.“)

CLUȘIU, 19 Maiu. Interogatoriulū s'a sfērșitū ast'ăđī cu toți acușatii, afarā de Albini, care este bolnavū.

Domide s'a purtatū forțe bravū.

Față de Triponū, procurorulū și-a retrasū acusa. Triponū, eșindū din sală, dice: „Mi pare r'eu, că p'ărăsescū banca acușatorilorū.“

CLUȘIU, 19 Maiu. Procurorulū declară, că președintele Dr. Rațiu este pusū sub acușatiune numai pentru răspândirea Memorandului.

La sfērșitulū ședinței s'au cetitū aduitele acușatorilorū. Lucaciū observă, că în conștiință n'a fostū pedepsitū.

SCIRILE ĐILEI.

— 7 (19) Maiu.

Procesulū Memorandului, dup' cum se crede, abia decă se va isprăvi pe la sfērșitulū s'ept'm'anei viitorē. La dorința publicului cetitorū, amū reproducū în numărulū din Dumineca trecutā pertractările procesului de pe întregā s'ept'm'ana trecutā; în numărulū de ađī reproducemū pertractările de pe întregā s'ept'm'ana ac'astă, ēr în numerii viitorū de Duminecā vomū reproduce restulū. Ast-feliū doritorii de-a avē într'ună, într'unū complexū, întregū șirulū pertract'arei acestui procesū, ilū vorū putē afla în 3—4 numere de Duminecā, din cari anume amū dispusū a se tip'ari unū numărū mare de esemplare spre a-le putē avē toți cei ce dorescū.

Inv'et'atorii rom'âni din T'era-Oașului și-au tinutū adunarea generală a Reuniunii lorū la 1 Maiu n. c. în Certeze, sub presidilū d-lui protopopū tractualū Ioanū

Romanū. Ni-se scrie, că adunarea a fostū forțe cercetatā, lu'andū parte toți inv'et'atorii din tractū, afarā de doi, că oșpeți au luatū parte și mai toți preoții din tractū, cari încă își tinurā adunarea lorū în aceeași di și în același locū. Dup' a. liturgiā, la care luarū parte cu toții și la care c'ântările au fostū executate de inv'et'atorilū localū D. Ardeleanū cu școlarii și inv'et'atorii tractualī, urmă deschiderea adun'arei prin protopopulū tractualū, care mulțumi inv'et'atorilorū pentru zelulū doveditū față cu inv'et'amentulū nostru naționalū. Inv'et'atorulū V. Tîmășu din Turū a cetitū o interesantā disertațiune despre folosul pom'iritului, ēr inv'et'atorulū localū M. Murēșianu a tinutū o prelegere practicā din Istoria patriei. Dup' alte lucrări ale adun'arei, s'a hot'aritū, ca adunarea de t'omnā să se tinā în Bicsadū. — Ne bucur'ămū de zelulū, celū desv'oltā inv'et'atorii noștri din T'era-Oașului și le dorimū succesū din di în di mai mare.

—o—
Archieparhia gr. or. din Bucovina, dup' cum anunță „Galițanin“, are să fiă despărțitā în două: într'o eparchiā rom'ână și una rutenā. Pentru ac'asta din urmă va fi denumitū unu episcopū sufragantū separatū. Asemenea se vorbesce în cercurile compentente din Viena, că și fondulū archieparchiei va fi împărțitū.

—o—
Mișc'area în contra Jidovilorū se măresce pe di ce merge, atātū în clasele poporului, c'atū și în clasele societății culte și cu deosebire pe la universități. În Germania mai t'ote universitățile s'untū focare de antisemitismū. În cur'endū se va ține unu congresū antisemiticū alū studenților germani în Frankfurt. În Parisū s'a tinutū în dițele trecute o mare întrunire publică antisemită, la care au luatū parte peste o miā de studenți francesi. A fostū de față și directorulū diarului „Libre Parole“, E. Drumont, în colōnele cărui se ap'ără cu at'ata căldurā cauza rom'ână, care a tinutū și unū discursū forțe desū aplaudatū. Dup' încheierea adun'arei i s'a făcutū lui Drumont o mare manifestațiune de stradā.

—o—
Din Belgradū sosese coirea, că curtea de casațiune a declaratū de nevalidū ucasulū regelui, prin care s'untū rehabilitați p'ărinții aceiui: Milan și Natalia. Se crede, că urmarea ac'asteia va fi ridicarea constituției. S'au făcutū perchisiții la conducătorulū radicalilorū, Tauschanovic, la judele de casațiune Novakovic, editorulū diarului „Odjek“, Stanievici, comerciantulū Celinat și profesorulū Menadovic, fiindū ac'estia suspișionați, că facū conjurațiunī și ațitā la revoluțiā. Dintre ei au fostū arestați provisorū Celinat și Stanievici.

—o—
Grevā. Din Cinc-biserici se anunță, că diarii de acolo s'au pusū în grevā de două di, deōce m'ăestrii nu se învoescū, să le m'arēscā lefile.

—o—
Căștigū mare. Primulū căștigū alū loselorū de premii maghiare l'a făcutū de cur'andū economulū Markus Spitzer (ovreu!) din Siklos.

—o—
Musica orășnescā va da m'âne (Duminecā) unu concertū în hotelulū „Europa“ cu programa urm'ătoare: 1.) Marșū unguurescū de Lehān. 2.) Ouverturā la opera „Mignon“ de Thomas. 3.) Kipi-Kopi, valsū din opera „Sultan“ de Verēs. 4.) Gondelied venețianū de Sommer. 5.) Nach dem Balle, valsū de Harris. 6.) Convorbire între flautā, oboe și cello de * *. 7.) Romana, fantasiā de Seidem. 8.) Wiener Leben, potp. de Komzák. 9.) Reminiscentē din Tannhäuser de Wagner. 10.) Ach das ist der Obersteiger, de Zeller. Inceputulū la 1/28 ore s'era.

Dr. Sterie N. Ciurcu
VIENA, IX Pelikangasse Nr. 10.
Cabinetulū de consultațiune cu celebritățile medicale și cu specialiștii dela facultatea de medicinā din Viena.
Consultațiunī și prin corespondență.
Proprietarū: **Dr. Aurel Mureșianu.**
Redactorū responsabilū: **Gregoriu Maiorū.**

Anunțiu.

Se aduce la cunoștință P. T. publică, cum că subscribitul din 1 Iunie n. 1894 **fină în arândă hotelul cel mare al Societății „Hebe”, din Sângiorgiul Român.** (Comitatul Bistrița Năsăud) în Transilvania, care hotelul e în imediată apropiere a băilor.

Speră, că P. T. publică, care pentru lipse, ori pentru distragere va binevoi a cerceta unicele băi române din Ardeal.

mi va da spriginulă recerută ca la românii, și eu basat pe praxa câștigată în timp de 6 ani ca arândator al Internatului român Vanceanu din Blașiu, **er din 1 Decembrie 1893 ca hotelierul la hotelul Universul din Blașiu**, mă voi nișui a mulțami pe P. T. publică pe lângă serviciul prompt și acurat cu mâncări bune și vinuri curate de pe Târnave.

Cu totă stima

George Popu
hotelieru.

1—3

Rohseidene Bastkleider fl. 9.50 per Stoff zur kompletten Robe und bessere Qualitäten sowie schwarze, weiss und farbige Seidenstoffe von **45 kr.** bis **fl. 11.65** per Meter — glatt, gestreift, farrirt, gemustert, Damaste etc. (ca 240 versch. Qual. und 2000 versch. Farben, Dessins etc.) Porto- und zollfrei in die Wohnung an Private. Muster umgehend. Briefe kosten 10 fr. und Postkarten 5 fr. Porto nach der Schweiz.
Seiden-Fabrik G. Henneberg k. u. k. Hof. Zürich.

Numere singuratică **à 5 cr.** se pot cumpăra în din „Gazeta Transilvaniei” librăria Nicolae Ciurcu.

Nouveautés!

Cele mai noue stoffe de lână Pepita nenumărate varietăți, lățime indoită per metru 48, 65, 90 cr.

Detto, 120 ctm. lățu per metru fl. 1.65, 1.75, 1.90, 2.80 etc. calitate fină și bună.

Kangarn, lână curată 120 ctm. lățu per metru fl. 1.25.

Diagonalu-Kangarn, lână curată 120 ctm. lățu per metru fl. 1.45. 1.85

Stoffe-Crépe cele mai moderne, colori elegante, lână curată, lățime indoită

dela fl. 1.05 în sus.

Stoffe de lână curată cele mai moderne, în toate desennurile și colori

p sibile, lățime indoită per metru 52, 65, 80, 88, cr. fl. 1.5, 1.30, 1.60, 1.75

2.—, 2.10, 2.60, 2.80, 3.— etc. etc.

Loden de Insbruck veritabilu, în toate colori, lână curată 120 ctm. lățu

per metru fl. 1.3

Loden de Stirla, lână curată 130 ctm. lățu per metru fl. 1.10

Surah: mătase curată în toate colori per metru 78 cr.

Pepita stoffe, de mătase dela fl. 1.25 în sus.

Mătăsărlu, forte frumoșe vèrgate, compuse din colori splendide per metru fl. 2.8

Pongis desinate, cu cele mai noue desennuri per metru 75 cr. fl. 1.20, etc.

Faconnés negru, mătăsă curată, per metru fl. 1.15, 1.45, 2.25, 2.40.

Levantine, în desennurile cele mai frumoșe per metru 20, 22, 26, 28, 30, 32, și 40

Atlasu satnă franțuzescă, forte exquisită per metru 40, 58 cr.

Monsseline franțuzescă, în desennuri splendide per metru 50, 55, 60 cr.

Batiste engl. à jour, per metru 35, 42, 55, 58, 65, 85, cr. etc.

Zephir-Crépe, calitate engl. desennuri moderne, și colori frumoșe,

pôte spăla fără a perde coloru, per metru **35, 40,****48, 52, 55, 65, 70, 72, 78 cr.** etc.

Stoffe de modă fine din sezonul trecut cu prețuri forte scădute.

Calitate recunoscută.

Stoffe noue sosesc în continuu.

Pentru provincie se trimetă mostre și jurnale ilustrate

gratis și franco.

Depozit de mărfuri
DIESSNER
Viena, VI., Mariahilferstrasse Nr. 83.
Suterrain, Partene, Mezzanin și etajul primu

O invenție escelentă) este Tinctura-Zacherlin prin care se prăpădesc insectele forte repede și sigur, unde praful nu pôte pătrunde.

Tinctura-Zacherlin stîrpește prăila de păduchi de lemn, de purci și păduchi ce s'au încuibat în orepătură, scanduri s'au în blana animalelor. Intrebaintă cu praful Zacherlin împreună are succesul cel mai repede și durabil contra tuturor soiurilor de insecte.

Tinctura Zacherlin se găsește de vëndare în sticle à 25 cr. seu 1 fl. v. a. în cunoscutele deposite de Zacherlin.

Pentru întrebuintare practică este necesară tulumă anume construită à 1 fl. v. a.

Se află de vëndare: **în Brașov:** La Domnii I. L. et A. Hess-haimer, Heinrich Zinz, Dimitrie Eremias nepoșii, Emilu Por, Karl Irl, Franz Kelemen farmacistu. **Julius Müller, Carol Schuster** farmacistu, **Teutsch et Tartler, N. Grădinar, Eduard Kugler** farmacistu, **Carol Töp-fner, Jul. Hornung** farmacistu, **Heinrich G. Obert, Emilu Jekelius** farmacistu, **Victor Roth** farmacistu, **Heinrich Wagner, Karl Harth, Ioan Dușoiu et Fiu, W. Wunsch, Fritz Grisberger, Heinr. Herrmann.** — **în Făgăraș:** La Domnii **Richard Glein** farmacistu, **M. A. Gräser, I. Iarosch Heinrich Schul, B. Nehr, Jacob Fleisig.** — **în Cincul mare:** La D-nulu **Iosif Hammer.** — **în Colahm:** La Domnii **Ernst Wolf, Sam. Nagelschmidts Erben, Eduard Victor Melas.** — **în Sercala:** La D-nulu **F. Schnell.** — **în Zărnești:** La D-nulu **Aurel Căteană** farmacistu. — **în Rășnov:** La Domnulu **Carl Fuhrmann.**

Mai departe se află „ZACHERLIN” de vëndare pretutindenea, unde sunt placate espuse.

CHIOSCULU „BELLEVUE”

pe promenada de jos.

S'au deschis în Dumineca Rusaliilor, ca **HALĂ de ape minerale, cafea cu lapte.**

CHIOSCULU este întocmitu corespunzătoru spiritului timpului. Se capetă totfelulu de **ape minerale pentru cură**, precum și **cafea cu lapte** escelentă, **INGHEȚATĂ, cafea rece, specialități fine de conditorie** din prima fabrică transilvană a D-loru Thiess & Seidel.

în fă-care și se află **UNTU** prospetu și totfelulu de beuturi recortore.

FRAȚII ROSNER.

434,1—2

Vestite în totă lumea sunt hărtiile de țigară

„LES DERNIÈRES CARTOUCHES și LOHENGRIN”

din Fabrica **Braunstein Frères, Paris**

65 Boulevard Exelman 65.

Firma **Braunstein Frères** vinde numai produsele proprii, din fabrica loru de hărtie în Gassicourt (S. & O.) în Franca.

Produsele acestui stabilimentu mărețu, întocmitu după principiile cele mai moderne sunt unu triumf alu industriei de hărtie.

Unu deposite alu fabricei pentru vëndare de hărtie și tuburi de țigarete se află în **Wiena, I., Schottenring 25.**

Hărtia noastră veritabilă franțuzescă precum și tuburi de țigarete fabricate din hărtie „Les dernières cartouches”, la care pe fă-care cartonu este firma „BRAUNSTEIN FRÈRES” se vinde în toate marchetanile, și în toate traficele reg. ung. de tutun. 135,20—*